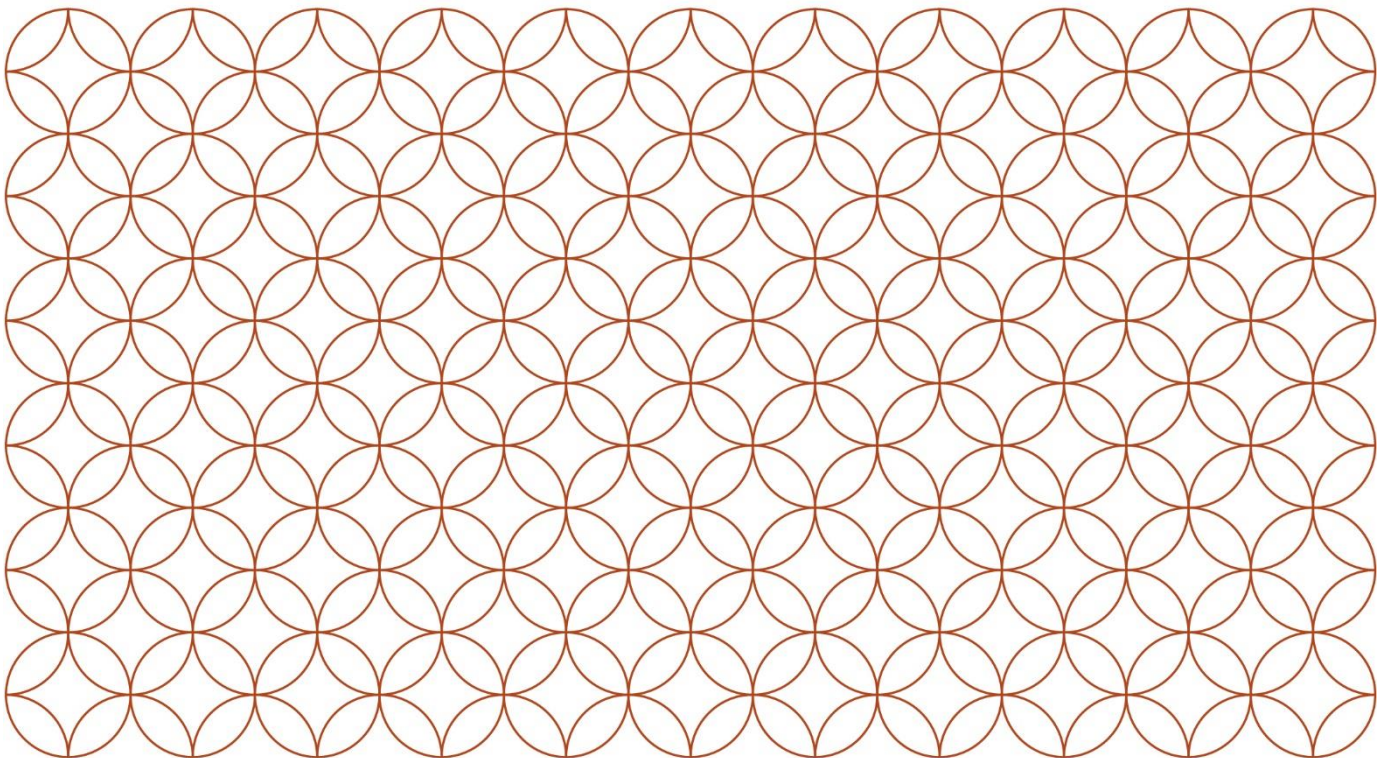

Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 4 – Grundskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-12-15

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning	6
Tidigare studier	6
Genomförande	12
2. Fjärr-, distans- och närundervisning	14
Fjärr- och distansundervisning under pandemin.....	14
Pandemins påverkan på närundervisningen.....	22
3. Elevfrånvaro	24
Elevfrånvaron i förskoleklass och grundskolan under pandemin.....	24
Elevfrånvaro i grundsärskolan under pandemin	29
4. Bedömning och betygsättning	32
Ändrade förutsättningar för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygsättning.....	32
Huvudmannens stöd och riktlinjer för bedömning och betygsättning.....	35
5. Kunskapstapp	40
Huvudmännens bedömning av kunskapstappet för årskurs 9 vårterminen 2021 ..	40
Huvudmännens bedömning av kunskapstappet höstterminen 2021	43
6. Insatser för att motverka ett kunskapstapp	48
Många huvudmän har genomfört insatser för att motverka ett kunskapstapp	48
Hälften av huvudmännen planerar insatser under läsåret 2021/22	52
Behovet av statligt stöd varierar mellan huvudmän	56
7. Insatser inom elevhälsan	59
Fler huvudmän har genomfört insatser riktade till elevhälsan i grundskolan än i grundsärskolan	59
8. Slutsatser	62
Frånvaron har ökat under pandemin.....	62
Fjärr- och distansundervisning ökade under pandemin men minskade under höstterminen 2021	62
Frånvaro har försvårat närundervisningen på vissa skolor under hösten	63
Många huvudmän bedömer att det i viss utsträckning finns ett kunskapstapp i grundskolan	64
Skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmäns erfarenheter av pandemin	66
Bilaga 1 Metod	68
Referenser	74

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i den fjärde delredovisning av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet. Syftet med denna rapport är att undersöka hur huvudmännen bedömer att pandemin har påverkat grundskolan och inom vissa områden även förskoleklass och grundsärskolan. Rapporten bygger på en enkätundersökning riktad till huvudmän för grundskolan – samtliga kommunala huvudmän och enskilda huvudmän med minst 50 elever. Undersökningen genomfördes under tidig höst 2021.

De övergripande resultaten av enkätundersökningen är följande:

- **En stor andel av huvudmännen svarar att det finns särskilda elevgrupper på deras skolor som har haft ökad frånvaro under pandemin.** Fyra av tio huvudmän anger det i sina svar, varav fler kommunala huvudmän än enskilda. Närmare hälften av huvudmännen bedömer att elevfrånvaron i grundskolan var högre under inledningen av höstterminen 2021 än före pandemin. För grundsärskolan är motsvarande andel tre av tio.
- **Två av tio huvudmän bedömer att det funnits svårigheter med att bedriva närundervisning under inledningen av höstterminen 2021.** De huvudsakliga orsaker som nämns är hög elev- och personalfrånvaro, oro för smitta och svårigheter med att hålla avstånd.
- **Fjärr- och distansundervisningen ökade under pandemin fram till och med vårterminen 2021.** Nio av tio huvudmän anger att det bedrevs fjärr- och distansundervisning i årskurs 7–9 på någon av deras skolenheter under vårterminen 2021. Drygt fyra av tio huvudmän uppger detsamma för förskoleklass till årskurs 6. Vid början av höstterminen 2021 hade andelen som bedrev fjärr- och distansundervisning minskat till omkring en av tio huvudmän.
- **Det är vanligt att de huvudmän som bedrivit fjärr- eller distansundervisning undantagit vissa elevgrupper från undervisningen.** Nio av tio de huvudmän som bedrev fjärr- eller distansundervisning svarar att de har tagit fram riktlinjer för vilka elever som ska undantas. Vanligast är att elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd, nyanlända elever/elever med bristande kunskaper i svenska eller elever som behöver närundervisning på grund av sina hemförhållanden har undantagits.
- **Fyra av tio huvudmän bedömer att förutsättningarna för en rättssäker och likvärdig bedömning och betygsättning har förändrats under pandemin.** Det är vanligare att kommunala huvudmän uppger det än enskilda. Det finns flera anledningar till det, bland annat att de nationella proven ställdes in under pandemin, att elev- och personalfrånvaron varit hög och svårigheter med att bedöma elevernas kunskaper på distans. Samtidigt har

en av tio huvudmän tagit fram riktlinjer för bedömning och betygsättning vid fjärr- och distansundervisning.

- **Kunskapstappet bedöms vara större i grundskolans högre årskurser än i de lägre.** Mer än en av tio huvudmän uppger att det *i viss* eller *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp i förskoleklass och två av tio i årskurs 1. För elever i årskurs 8 eller 9 är det hälften av huvudmännen som bedömer att det *i viss* eller *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp. Ämnen där det särskilt bedöms finnas ett kunskapstapp är matematik, idrott och hälsa samt svenska. Det är fler kommunala än enskilda huvudmän som bedömer att det finns ett kunskapstapp hos elever i förskoleklass till årskurs 9. Det är dock få huvudmän som anger att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp i någon av grundskolans årskurser.
- **Majoriteten av huvudmännen har genomfört, eller planerar att genomföra, insatser för att motverka ett kunskapstapp.** Exempel på insatser är resurser till lovskola, läxhjälp och till att trygga personalförsörjningen, men även stöd till skolorna i form av läromedel, kompetensutveckling och stödmaterial. Elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd liksom nyanlända och elever med bristande kunskaper i svenska utgör prioriterade grupper för dessa insatser. Fyra av tio huvudmän efterfrågar ökat statligt stöd för att motverka ett kunskapstapp.
- **Hälften av huvudmännen i grundskolan svarar att de har genomfört insatser under pandemin för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet.** I grundsärskolan är andelen mindre. Insatser utgörs till exempel av organisatoriska förändringar, omprioritering av elevhälsans arbetsuppgifter, förstärkning av elevhälsans personal och utökade informationsinsatser om elevhälsans uppdrag.

1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör grundskolan, samt förskoleklass och grundsärskolan. I rapporten ingår dock inte specialskolan eller sameskolan. Konsekvenser inom förskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen redovisas i separata rapporter.

I rapporten presenteras inledningsvis i kapitel 1 en kort sammanfattning av resultat från tidigare studier om pandemins konsekvenser för grundskolan. Därefter sammanfattas hur det formella regelverket har anpassats under pandemin och hur studien har genomförts. I kapitel 2 till kapitel 7 redovisas studiens resultat och i kapitel 8 presenteras rapportens slutsatser.

Rapporten bygger på empiri från en enkät riktad till samtliga huvudmän för grundskolor med minst 50 elever. De huvudmän som också har grundsärskola och förskoleklass har även ombetts besvara ett mindre antal frågor riktade till dessa skolformer. Rapportens huvudfokus är emellertid pandemins konsekvenser för grundskolan; för undervisningen, elevfrånvaron, bedömning och betygsättning, elevers kunskaper (det vill säga om det uppstått ett kunskapstapp hos eleverna), samt insatser mot kunskapstapp och inom elevhälsan.

De frågor som ställs i enkäten är baserade på resultaten från intervjuer om konsekvenser av pandemin som genomfördes under våren 2021, på vad vi vet från andra tidigare studier och utifrån behoven av ny kunskap. Denna studie syftar till att ge en bild av situationen i grundskolan under pandemin, i enkäten ställs därför frågor både om perioden mars 2020 till vårterminen 2021 och om höstterminen 2021. Frågorna behandlar både områden där det idag finns kunskap från tidigare studier, där enkätsvaren ska bidra till att ge en uppdaterad bild, och områden som idag inte är lika väl undersökta.

De resultat som redovisas i rapporten baseras på ett antal utvalda frågeområden, vilka nämns ovan. Att enbart vissa frågeområden valts tillsammans med att det har funnits en begränsad tid för analys och bearbetning gör att ytterligare analyser av befintliga enkätdata gällande grundskolan kan bli aktuella, liksom analyser av materialet i förhållande till övriga skolformer.

Tidigare studier

Skolverket och andra myndigheter har sedan covid-19-pandemins början genomfört flera uppföljningar av hur skolväsendet har påverkats av pandemin. I och med att det funnits ett behov av kontinuerliga och snabba uppföljningar har ett flertal studier genomförts med begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras också på ett begränsat urval av respondenter. Vidare fokuserar uppföljningarna på olika tidperioder. Av den anledningen bör resultaten från dessa uppföljningar tolkas med viss försiktighet och ses för vad de

är – lägesbilder av pandemins påverkan på skolan vid den tidpunkt då studierna genomfördes. Nedan följer en sammanfattning av resultaten från relevanta studier som behandlar grundskolan och motsvarande skolformer.

Frånvaro bland personal och elever

Enligt resultaten från flera tidigare studier har såväl personalfrånvaron som elevfrånvaron ökat i förskoleklass, grundskolan och grundsärskolan under pandemin. Skolverkets nationella kartläggning av elevfrånvaron visar att den totala frånvaron ökade mellan höstterminen 2019 och höstterminen 2020. Frånvaron var störst för elever i högstadiet. Störst var ökningen bland elever som tidigare hade omfattande eller långvarig frånvaro.¹

Studier av IFAU, Skolverket och Skolinspektionen indikerar att både elev- och personalfrånvaron ökat i grundskolan under våren och hösten 2020, men också att det finns vissa regionala skillnader, liksom skillnader mellan huvudmän och skolor.² Det finns även tecken på att frånvaron varit som störst bland elever i utsatta områden och elever med en svagare socioekonomisk bakgrund.³ Samtidigt menar Folkhälsomyndigheten i en ny rapport att antalet barn och unga som smittats av covid-19 ökade veckorna kring skolstart höstterminen 2021.⁴

En hög frånvaro bland personal verkar, utöver en högre arbetsbelastning, ha inneburit betydande utmaningar inom flera viktiga områden, bland annat bedömning och betygsättning, möjligheten att ge elever extra anpassningar och särskilt stöd samt för elevhälsans övriga arbete.⁵

Fjärr- och distansundervisning och läsårsplanering

Undervisningen i grundskolan och motsvarande skolformer bedrevs huvudsakligen på plats i skolan under den första delen av pandemin (vårterminen och höstterminen 2020). Tidigare studier har visat att det finns exempel där fjärr- och distansundervisning bedrivits för elever även under den här perioden.⁶

Inför vårterminen 2021 beslutade regeringen att tillfälligt utöka möjligheten att bedriva fjärr- eller distansundervisning för årskurserna 7–9 i grundskolan. En undersökning genomförd av Skolverket i januari 2021 visar att två tredjedelar av huvudmännen valt att helt eller delvis övergå till fjärr- eller distansundervisning vid alla, eller nästan alla av sina skolenheter som har årskurs 7–9.⁷ I en senare undersökning genomförd i februari 2021 framgick att andelen huvudmän som bedrev fjärr- eller distansundervisning då hade minskat något jämfört med i januari. Fortfarande var det dock ungefär hälften av huvudmännen som svarade

¹ Skolverket (2021g).

² Öckert, B. (2021); Skolverket (2020g); Skolinspektionen (2020b).

³ Skolverket (2020h).

⁴ Folkhälsomyndigheten (2021).

⁵ Skolverket (2020i), enkätundersökningen publicerades som ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats; Skolinspektionen (2020a).

⁶ Skolinspektionen (2020a); Skolinspektionen (2020 b)

⁷ Skolverket (2021d).

att de valt att helt eller delvis övergå till fjärr- eller distansundervisning vid alla eller nästan alla sina skolenheter med årskurs 7–9.⁸

Skolverkets uppföljningar från våren 2020 och 2021 visade att förhållandevis få huvudmän för de obligatoriska skolformerna hade gjort förändring i läsårsplaneringen utifrån den nya förordning som ger huvudmännen utökade möjligheter att anpassa sina verksamheter.⁹ Det gäller till exempel möjligheten att under vissa omständigheter besluta om förändringar i läsårsplaneringen, till exempel genom att förlägga undervisning på andra dagar eller att genomföra undervisning på distans.¹⁰

Uppskjuten undervisning och risk för kunskapstapp

I Skolverkets undersökning från februari 2021 var det 20 procent av de intervjuade huvudmännen för grundskolans årskurs 7–9 som uppgav att planerad undervisning i viss omfattning inte har kunnat genomföras under vårterminen. Det var främst prao, undervisning i praktiska och estetiska ämnen samt enskilda undervisningsmoment i andra ämnen, såsom simundervisning, som inte hade kunnat genomföras.¹¹ Andelen huvudmän som uppgav att planerad undervisning i viss omfattning inte har kunnat genomföras under vårterminen hade ökat när samma undersökning upprepades i april 2021.¹²

I undersökningen från februari 2021 fick huvudmännen även svara på hur de såg på risken för ett kunskapstapp, det vill säga risken att eleverna inte får de kunskaper eller färdigheter de normalt sett skulle ha fått.¹³ Generellt bedömde huvudmännen att risken var större i gymnasieskolan än i grundskolan. Drygt en tredjedel av huvudmännen såg en sådan risk även för elever i grundskolan. När undersökningen upprepades i april 2021 hade andelen huvudmän som bedömde att det finns en risk för ett kunskapstapp i grundskolan ökat till närmare hälften.¹⁴ Risken för ett kunskapstapp bedöms vara särskilt stor för elever med hög frånvaro, elever i behov av stöd och för elever utan resursstarka föräldrar. Dessutom bedöms risken för ett kunskapstapp vara särskilt stor i praktiska undervisningsmoment.¹⁵

Det finns flera studier som undersökt hur fjärr- och distansundervisningen har fungerat. I en granskning av fjärr- och distansundervisningen, bedömer Skolinspektionen att de skolor som ingått i granskningen har lyckats väl med att genomföra de flesta moment i undervisningen. Växelvis undervisning, där fjärr- eller distansundervisning växelvis byts mot närundervisning, har möjliggjort för

⁸ I undersökningen framkom även att den fjärr- eller distansundervisning som bedrevs i februari omfattande en mindre del av undervisningen jämfört med i januari, vilket indikerar en återgång till en större andel närundervisning. Se Skolverket (2021e).

⁹ Skolverket (2020d); Skolverket (2021c).

¹⁰ Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

¹¹ Skolverket (2021k).

¹² Skolverket (2021l).

¹³ I redovisningen från februari 2021 benämndes det vi nu kallar kunskapstapp för utbildningstapp. Definitionerna är dock desamma för båda begreppen.

¹⁴ Skolverket (2021l).

¹⁵ Skolverket (2021k); Skolverket (2021c).

skolorna att genomföra även undervisning som varit svår att bedriva på distans, till exempel laborationer och andra praktiska undervisningsmoment.¹⁶

Både Skolverket och Skolinspektionen bedömer dock att elever har svårt att ta till sig undervisningens innehåll när undervisningen sker på distans. Det är också svårare för eleverna att be om hjälp, och för lärare att upptäcka när en elev behöver hjälp, när det inte finns möjlighet att träffas fysiskt.¹⁷ Skolinspektionens granskning visar att lektionerna som sker på distans ofta har en tydlig struktur, men inte alltid. När det saknas en gemensam struktur blir det mindre tydligt för eleverna vad de ska göra under lektionerna. Det gör att eleverna tappar koncentrationen och motivationen för skolarbetet.¹⁸ Skolinspektionen ser också att undervisningen på distans i många fall är mindre varierad än närundervisningen. Lärare väljer ofta att genomföra mer varierande undervisning, med mer komplext innehåll och gruppdiskussioner, när eleverna är på plats i skolan. Det framgår även att högpresterande elever anser att de påverkas negativt av undervisning på distans, då den inte ger dem tillräckliga utmaningar.¹⁹

Yngre elevers kunskapsutveckling under pandemin har hittills inte undersökts i någon större utsträckning. Flera högskolor har dock undersökt pandemins påverkan på två olika aspekter av läsförmåga hos ett stort antal elever i lågstadiet. Ingen pandemieffekt kunde ses på något mått i någon årskurs.²⁰

Bedömning och betygssättning

Skolverket har i tidigare studier visat att bedömning och betygssättning i grundskolan kan ha påverkats under pandemin. Bland annat finns en risk för en försämrad rättssäkerhet och likvärdighet i bedömning och betygssättning, vilket särskilt gäller när undervisning sker på distans. Att de nationella proven ställts in, liksom högre frånvaro bland personal och elever, uppges som ytterligare försvårande omständigheter vid bedömning.²¹

Skolinspektionen beskriver i sin granskning av fjärr- och distansundervisning att de allra flesta rektorer i granskningen upplever att det fanns tillräckliga bedömningsunderlag för samtliga ämnen och för samtliga elever på skolor som bedrivit växelvis undervisning under våren 2021. Rektorerna anser att deras redan etablerade arbetssätt för att följa och dokumentera elevernas kunskapsprogression och för att skapa underlag för betygssättning har fungerat även på distans.²² I en annan granskning lyfter Skolinspektionen också att undervisning på distans innehåller mer skriftlig återkoppling och mindre reflektion än vid närundervisning. Vid växelvis när- och distansundervisning får eleverna i stället mer återkoppling under de perioder när de är på plats i skolan.²³

¹⁶ Skolinspektionen (2021c).

¹⁷ Skolinspektionen (2021b); Skolverket (2021c).

¹⁸ Skolinspektionen (2021c).

¹⁹ Skolinspektionen (2021b).

²⁰ Fälth, L., Hallin, A. E., Nordström, T. (2021).

²¹ Skolverket (2020c); Skolverket (2021c).

²² Skolinspektionen (2021b).

²³ Skolinspektionen (2021c).

Betygsstatistiken för vårterminen 2020 visade att slutbetygen för elever i årskurs 9 hade förbättrats och att andelen behöriga till gymnasieskolan har ökat i jämförelse med föregående läsår. Vårterminen 2021 ökade andelen som blev behöriga till gymnasieskolan ytterligare.²⁴ Andelen elever i årskurs 6 som fått godkänt terminsbetyg i samtliga ämnen minskade vårterminen 2020 i förhållande till året innan men ökade marginellt vårterminen 2021.²⁵

Elever i behov av stöd

Tidigare studier tyder på att covid-19-pandemin har påverkat skolors möjligheter att tillgodose elevers behov av särskilt stöd och extra anpassningar. I grundskolan är det främst frånvaro av personal, såsom speciallärare/specialpedagoger samt annan personal som arbetar med stödinsatser, som tycks ha påverkat möjligheterna att identifiera elever i behov av stöd samt möjligheterna att erbjuda elever extra anpassningar och särskilt stöd. I grundsärskolan har personalfrånvaron gjort att utbildning i vissa fall ersatts med omsorg.²⁶ Den ofta höga arbetsbelastningen bland lärare under pandemin uppges ha medfört att lärare haft svårare att hinna anpassa undervisningen för elever som har behov av stöd. Distansundervisning tycks även vara mer utmanande för elever i behov av särskilt stöd. Skolinspektionen beskriver i en studie från våren 2020 att flera huvudmän har erbjudit elever möjligheten att studera hemifrån, men att det stöd som då erbjudits inte fullt ut motsvarat det stöd som eleven skulle ha fått i skolan vad gäller kvalitet, form och omfattning.²⁷

I en nyare granskning av elevhälsans förebyggande arbete vid distansundervisning, konstaterar Skolinspektionen att elevhälsan på de granskade skolorna inte har arbetat tillräckligt förebyggande och hälsofrämjande. Alla skolor bedrev inte ett systematiskt arbete för att kartlägga och analysera elevernas hälsosituation och har heller inte anpassat sitt elevhälsoarbete till undervisning på distans. Skolans kännedom om att en elev mår dåligt eller behöver stöd i skolarbetet bygger ofta på att eleven eller någon i elevens närhet säger till. En tredjedel av rektorerna i granskningen uppgav att elevhälsans möjlighet att utföra sitt uppdrag övervägande påverkats till det sämre av att undervisningen bedrivits på distans. Skolinspektionen har därför dragit slutsatsen att elevhälsans roll i skapandet av goda förutsättningar för elevers hälsa varit begränsad under perioden med distansundervisning.²⁸

²⁴ Skolverket (2021i); Skolverket (2020e) samt statistik i tabeller.

²⁵ Skolverket (2020f); Skolverket (2020a); Skolverket (2020b).

²⁶ Skolverket (2021c).

²⁷ Skolverket (2020i); Skolinspektionen (2020a).

²⁸ Skolinspektionen (2021a).

Regeländringar med mera för grundskolan med anledning av pandemin

Sedan pandemins början har det gjorts flera förändringar i de författningar som omfattar grundskolan. I mars 2020 beslutade regeringen om en särskild förordning som syftar till att elever ska försäkras rätten till utbildning under covid-19-pandemin.²⁹ En förordning som ger huvudmän rätten att under vissa omständigheter använda sig av ett antal åtgärder. Exempelvis kan huvudmän besluta om att förlänga läsåret, förlägga undervisning på andra dagar än vardagar eller genomföra undervisning på distans.

Reglering av lärotider och undervisningens fördelning

Utgångspunkten har sedan början av pandemin varit att elever i grundskolan och motsvarande skolformer i första hand ska undervisas i skolans lokaler. Den nya förordningen som infördes våren 2020 gav dock huvudmän möjlighet att vidta vissa åtgärder, förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Grundskolor och motsvarande skolformer har möjlighet att stänga, eller delvis stänga sina verksamheter om:

- Huvudmannen bedömer att verksamheten inte går att bedriva på grund av hög frånvaro bland personal och därför håller skolan stängd,
- En huvudman håller skolenheten stängd efter samråd med smittskyddsläkare i regionen,
- En skolenhet ligger i ett område som Folkhälsomyndigheten har beslutat ska vara avspärrat enligt smittskyddslagen, eller på samma myndighets rekommendationer,
- På rekommendation från Folkhälsomyndigheten som berör skolområdet,
- Om regeringen har meddelat att skolenheter tillfälligt ska stängas på nationell, regional eller kommunal nivå.³⁰

För att säkerställa att elever får den utbildning de har rätt till får huvudmannen enligt nämnda förordning till exempel besluta om att:

- Utbildningen ska omfatta fler timmar per dag,
- Utbildningen ska omfatta fler eller färre skoldagar per läsår,
- Utbildningen ska omfatta färre lovdagar per läsår,
- Utbildningen ska förläggas till lördagar, söndagar eller andra helgdagar,
- Läsåret ska börja eller sluta annan tid än vad som anges i skolförordningen.

²⁹ Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

³⁰ 2 § förordningen 2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Huvudmännen har även möjlighet att omfördela undervisningstiden mellan ämnen och årskurser, genom att till exempel flytta undervisning som inte har kunnat genomföras till nästkommande läsår. För sista året i grundskolan finns dock inte möjlighet att flytta tid mellan ämnen och inte heller möjligheten att skjuta upp undervisning till efter läsårets slut. Eleverna ska totalt sett få den undervisningstid de har rätt till enligt skollagen.³¹

Reglering av fjärr- och distansundervisning

Utgångspunkten i grundskolan och motsvarande skolformer har varit att elever ska undervisas på plats i skolan. Sedan våren 2020 finns dock möjligheten för grundskolan och motsvarande skolformer att övergå till fjärr- eller distansundervisning under vissa förutsättningar, till exempel om verksamheten inte går att bedriva på grund av hög frånvaro bland personalen eller efter samråd med smittskyddsläkare i regionen.³²

I januari 2021 beslutade regeringen att tillfälligt utöka möjligheten för huvudmän att för grundskolans årskurs 7–9 övergå till fjärr- eller distansundervisning, genom att inför nya bestämmelser i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.³³ Ändringen infördes bland annat för att ge grundskolan bättre förutsättningar att undvika trängsel i skolans lokaler, eller trängsel i kollektivtrafiken, för att därigenom minska spridningen av covid-19. De utökade möjligheterna att i högstadiet bedriva fjärr- eller distansundervisning gällde inte enbart skolor som hålls stängda, utan även öppna skolor. Införandet av de nya bestämmelserna ökade även möjligheterna att bedriva växelvis fjärr- eller distansundervisning. Dessa bestämmelser gällde dock inte förskoleklass eller årskurserna 1–6 i grundsärskolan, specialskolan eller sameskola. I augusti 2021 togs dock dess utökade möjligheter till att bedriva fjärr- eller distansundervisning för högstadielever bort.³⁴ Det betyder att huvudmän i grundskolan fortfarande har möjlighet att övergå till fjärr- eller distansundervisning till exempel vid lokala och regionala utbrott av covid-19 eller på rekommendation från Folkhälsomyndigheten, men inte enbart för att förebygga smittspridning i skolan eller i samhället.

Genomförande

Undersökningen bygger på en enkät riktad till huvudmän för grundskolan. De huvudmän som även är huvudman för förskoleklass och grundsärskolor har även ombetts svara på frågor om dessa skolformer. Enkäten skickades till samtliga kommunala huvudmän och ett urval av enskilda huvudmän där alla enskilda

³¹ 3–4 §§ förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

³² 2 § förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

³³ 11b - 11c §§ förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta, i sin lydelse från den 11 januari 2021 (se SFS 2021:10).

³⁴ Förordningen om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Utfärdad den 8 juli 2021. SFS 2021:810.

huvudmän med minst 50 elever i grundskolan ingick. Studien ska därmed ses som en totalundersökning av kommunala huvudmän, men även av enskilda huvudmän av en viss storlek. I studien kommer vi därför inte att uttala oss om de riktigt små enskilda huvudmännen, de huvudmän som har färre än 50 elever. Den huvudsakliga anledningen till att vi valt att avgränsa vilka enskilda huvudmän som ingår i studien är att minska uppgiftslämnarbördan för de allra minsta huvudmännen.

Enkäten besvarades av huvudmännen mellan den 6 september och 11 oktober 2021. Totalt ingick 716 huvudmän i studiepopulationen – 290 kommunala och 426 enskilda. Av dessa svarade totalt 459 huvudmän på enkäten, varav 220 kommunala huvudmän och 239 enskilda huvudmän. Det ger en total svarsfrekvens på 64 procent – 76 procent för kommunala huvudmän och 56 procent för enskilda huvudmän.

Det finns på gruppnivå betydande skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän, såsom storlek, organisation och elevsammansättning som gör att huvudmän och skolor kan ha påverkats olika under pandemin. Det talar för att resultaten i studien bör särredovisas på huvudmannatyp där detta är möjligt och bedöms vara lämpligt. Vi bedömer att det är särskilt viktigt i de fall där det finns skillnader mellan huvudmännen. Vi har därför valt att i huvudsak särredovisa på huvudmannatyp i rapporten. Däremot har vi inte valt att särredovisa på storlek. Det i och med att vi inte har sett några betydande skillnader mellan huvudmännen enbart baserat på deras storlek.

För mer information om studiens metod och datainsamling se Bilaga 1 Metod.

Studien har genomförts av Zara Bergsten och Malin Jondell Assbring på Skolverkets analysavdelning.

2. Fjärr-, distans- och närundervisning

Följande kapitel behandlar pandemins påverkan på undervisningen i grundskolan. Kapitlet är indelat i två huvudavsnitt. Kapitlets första huvudavsnitt behandlar fjärr- och distansundervisning. Avsnittet inleds med en kort beskrivning av under vilka förutsättningar som fjärr- eller distansundervisning kan bedrivas. Det följs av ett avsnitt där vi ger en övergripande bild av i vilken utsträckning som fjärr- eller distansundervisning har bedrivits i grundskolan under pandemin och för vilka årskurser. Det följs i sin tur av ett avsnitt om de riktlinjer som införts för fjärr- och distansundervisning under pandemin. I avsnittet läggs ett särskilt fokus på i vilken utsträckning som elever har undantagits från fjärr- och distansundervisning och vilka elevgrupper som har undantagits.

I kapitlets andra huvudavsnitt behandlas den undervisning som skett på plats i skolan, i rapporten kallat närundervisning. Avsnittet fokuserar på hur närundervisningen har fungerat i grundskolan under början på hösten 2021, för att få en lägesbild av situationen på skolorna.

Definition av fjärr- och distansundervisning samt närundervisning

Med **närundervisning** avses den undervisning som sker på plats i skolan med både elever och lärare närvarande.

Med **fjärr- och distansundervisning** avses den undervisning där läraren och eleven är åtskilda i rum men inte i tid, eller är åtskilda i både rum och tid.³⁵

Fjärr- och distansundervisning under pandemin

Våren 2020 infördes en tillfällig förordning som syftar till att öka flexibilitet för skolhuvudmän under covid-19-pandemin. Förordningen ger huvudmän möjlighet att under vissa förutsättningar besluta om att bland annat övergå från närundervisning till fjärr- eller distansundervisning.³⁶ Enligt förordningsmotivet, där regeringen ger besked om hur förordningen ska tolkas och tillämpas, bör huvudmannen när de fattar beslut om att erbjuda fjärr- eller distansundervisning överväga om det är lämpligt med hänsyn till elevernas ålder, mognad, olika förutsättningar och behov.³⁷

³⁵ Med fjärr- eller distansundervisning avses sådan undervisning som anges i 7 § förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta, det vill säga utöver vad som är föreskrivet i skollagen (2010:800), skolförordningen (2011:185).

³⁶ Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

³⁷ Förordningsmotiv för förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Fm 2021:4, s. 2.

Under en period, januari till augusti 2021, fanns utökade möjligheter att bedriva fjärr- eller distansundervisning för elever i högstadiet. Det särskilda bestämmelserna gällde dock inte för elever i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–6. Huvudregeln i grundskolan under hela pandemin har varit att undervisning främst ska ske i form av närundervisning, men det har och finns fortfarande möjligheter att övergå till fjärr- eller distansundervisning under vissa förutsättningar (se ”Reglering av fjärr- och distansundervisning”, s. 12).

Fjärr- och distansundervisning vanligare på högstadiet än i förskoleklass och lägre årskurser i grundskolan

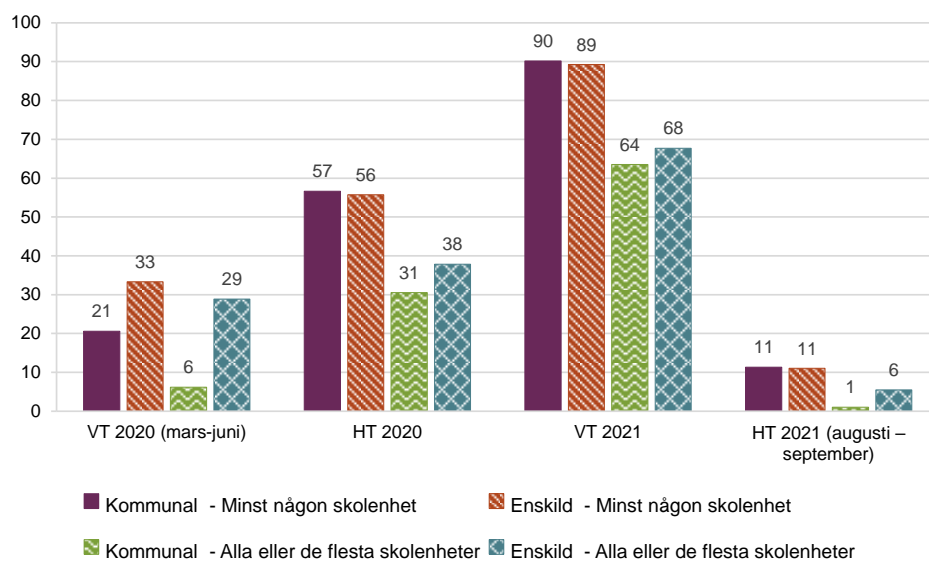
I enkäten ställs frågor till huvudmännen om hur många av deras grundskolor som bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning för årskurs 7–9, respektive förskoleklass till årskurs 6. Svaren visar att andelen huvudmän vars grundskolor bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning successivt ökat under pandemin. Trenden är som tydligast för grundskolans årskurs 7–9, men samma trend finns även för förskoleklass till årskurs 6, vilket redovisas nedan.

Fjärr- eller distansundervisning på högstadiet

För huvudmän som har elever i årskurs 7–9 ökade antalet som bedrev fjärr- eller distansundervisning på någon av sina skolenheter under pandemin, från som lägst 26 procent av huvudmännen vårterminen 2020 till 90 procent vårterminen 2021. Det är få huvudmän som bedrivit fjärr- eller distansundervisning i början av höstterminen 2021. I enkäten uppger 11 procent av huvudmännen att de bedrivit fjärr- eller distansundervisning för elever i högstadiet på någon av sina skolenheter under augusti till september 2021.

Diagram 1 visar att det finns liknande trender för både kommunala och enskilda huvudmän. Andelen huvudmän som bedrev fjärr- eller distansundervisning på minst någon av sina skolenheter har successivt ökat under pandemin och var som allra störst under vårterminen 2021 oberoende av huvudmannatyp.

Diagram 1. Hur många av era grundskolenheter har bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning för årskurs 7–9 under följande perioder? *Anges i procent.*

Partiellt bortfall, varierar mellan kommunala och enskilda huvudmän och mellan terminerna. För de kommunala huvudmännen mellan 1,4–10,6 % och för de enskilda huvudmännen mellan 5,4–24 %. Det finns enbart ett mindre bortfallet för VT 2021, men det är större för övriga terminer, för vidare information se Bilaga 1.

Andelen huvudmän som bedrivit undervisning på distans på alla eller nästintill alla av sina skolenheter har också ökat under pandemin, med en topp under vårterminen 2021. Huvudmännens svar visar på att en majoritet av de huvudmän som bedrivit undervisning på distans för elever på högstadiet har gjort det på alla eller nästan alla av sina skolenheter. Det finns dock vissa skillnader mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen. Det gäller framför allt för vårterminen 2020, i övrigt är skillnaderna mellan huvudmännen små.

I början av pandemin vara det fler enskilda huvudmän som bedrev undervisningen på distans än kommunala huvudmän. Enligt de svarande huvudmännens bedrev 33 procent av de enskilda huvudmännen fjärr- eller distansundervisning på någon av sina skolenheter under vårterminen 2020, vilket kan jämföras med 21 procent för de kommunala huvudmännen. Det tycks också varit betydligt fler enskilda huvudmän som bedrev fjärr- eller distans på alla eller nästan alla sina skolenheter. I enkäten svarar 29 procent av de enskilda huvudmännen att de bedrev fjärr- eller distansundervisning på alla eller nästan alla skolenheter vårterminen 2020, vilket kan jämföras med enbart 6 procent av kommunala huvudmännen.³⁸

Av diagrammet ovan framgår inte den faktiska omfattningen, det vill säga hur stor del av undervisningen som skett på distans. Fritextsvaren kan dock till viss del komplettera bilden av hur omfattande undervisningen på distans har varit. Svaren tyder sammantaget på att omfattningen varierar, både mellan huvudmän och mellan skolor. Det vanligaste bland huvudmännen tycks vara att fjärr- eller distansundervisningen bedrivits från några enstaka dagar upp till en månad. Flera

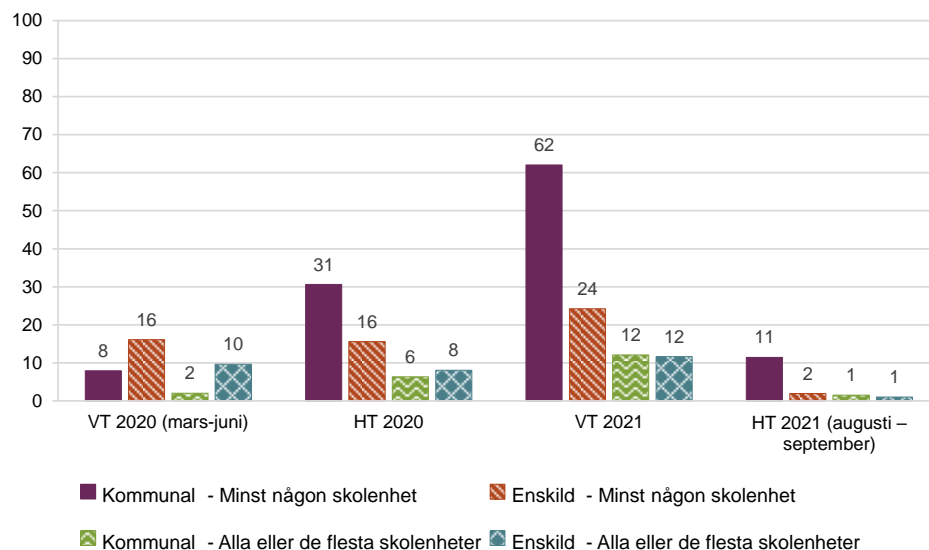
³⁸ Det bör dock observeras att det finns ett större partiellt bortfall för vårterminen 2020, detta gäller främst för de enskilda huvudmännen, men även för de kommunala huvudmännen (se Bilaga 1). Det gör att skillnaderna mellan huvudmännen bör tolkas med viss försiktighet.

huvudmän nämner dock att de bedrivit fjärr- eller distansundervisning under längre perioder, såsom en hel termin eller mer, ofta varvat med närundervisning. I sina fritextsvar kommenterar huvudmännen att den huvudsakliga förklaringen till att de bedrivit undervisning på distans för elever på högstadiet är till följd av smittspridning, för att undvika trängsel eller vid frånvaro.

Fjärr- och distansundervisning för förskoleklass till årskurs 6

Det har som tidigare nämnts varit färre huvudmän som bedrivit fjärr- eller distansundervisning för elever i förskoleklass upp till årskurs 6 än för elever i årskurs 7–9. I likhet med fjärr- och distansundervisningen på högstadiet, har det även för elever i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–6 varierat mellan terminerna hur många huvudmän som bedrivits undervisning på distans, se Diagram 2. För alla huvudmän sammantaget har det varierat från 12 procent av huvudmän vårterminen 2020 till 43 procent vårterminen 2021.

Diagram 2. Hur många av era grundskolenheter har bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning för årskurs F–6 under följande perioder? *Anges i procent.*

Partiellt bortfall, varierar mellan kommunala och enskilda huvudmän och mellan terminerna. För de kommunala varierar bortfallet mellan (1,8–8,6 %) och de enskilda huvudmännen mellan (4,4–8,8 %). Bortfallet är lägst för VT 2021, för vidare information se Bilaga 1.

Resultaten tyder dock på att det finns stora skillnader mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen. Av de kommunala huvudmännen har, med undantag för vårterminen 2020, betydligt fler uppgivit att de bedrivit fjärr- eller distansundervisning på minst någon av sina skolenheter för elever i förskoleklass till årskurs 6. Skillnaderna är som störst vårterminen 2021, då bedrev 61 procent av de kommunala huvudmännen undervisning på distans för nämnda elevgrupp på minst någon av sina skolenheter, medan enbart 24 procent av de enskilda huvudmännen gjorde detsamma.

Under höstterminen 2021 är det få huvudmän som bedrivit fjärr- eller distansundervisning för elever i förskoleklass till årskurs 6. Det är bara 11 procent av de kommunala huvudmännen som uppger att de har bedrivit undervisning på

distans på minst någon av sina skolenheter under augusti och september 2021. Motsvarande siffra för de enskilda huvudmännen är enbart 1 procent.

Oberoende av huvudmannatyp är det genomgående få huvudmän som uppger att de bedrivit fjärr- eller distansundervisning på alla eller nästan alla av sina skolenheter för elever i förskoleklass till årskurs 6. I sina fritextsvar uppger huvudmännen ofta att fjärr- eller distansundervisning för elever i förskoleklass till årskurs 6 enbart omfattat några dagar till några veckor. Ibland har det bedrivits viss fjärrundervisning för enskilda klasser under längre perioder. Då har det ofta varit kopplat till undervisningen i specifika ämnen, såsom moderna språk och modersmål, det vill säga ämnen där undervisning ofta sker i samverkan med andra skolor eller klasser, vilket varit svårt att genomföra som vanligt under pandemin när skolorna ska undvika att blanda olika elevgrupper. Sammantaget stärker fritextsvaren bilden av att fjärr- och distansundervisning främst skett på högstadiet.

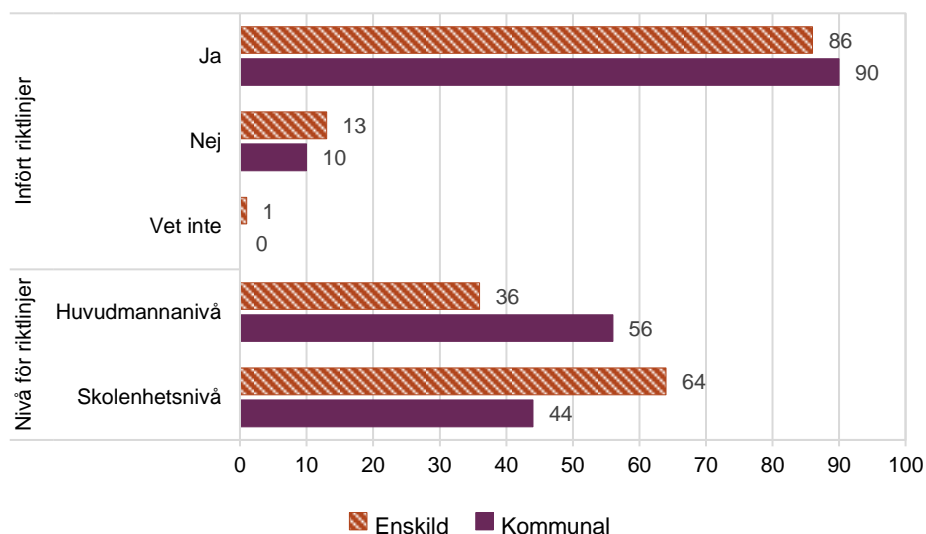
Många huvudmän har infört riktlinjer för att undanta elever från fjärr- eller distansundervisning

Enligt förordningsmotiv till förordningen som styr hur skolorna får använda sig av fjärr- och distansundervisningen i grundskolan under pandemin bör huvudmannen överväga om det är lämpligt att bedriva fjärr- eller distansundervisning med hänsyn till elevernas ålder, mognad, olika förutsättningar och behov.³⁹ Det finns därmed möjlighet att undanta elever från fjärr- eller distansundervisning.

I enkäten ställs frågor om det har införts riktlinjer under pandemin för vilka elever som ska undantas från fjärr- och distansundervisning. Nästan nio av tio av alla huvudmän som besvarat enkäten har infört sådana riktlinjer (Diagram 3). Skillnaderna mellan enskilda och kommunala huvudmän är i det här avseendet små. Det varierar dock på vilken nivå som de valt att införa riktlinjer.

³⁹ Förordningsmotiv för förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta, Fm 2020:10 och Fm 2021:1.

Diagram 3. Har det under pandemin (mars 2020 – VT 2021) införts riktlinjer för vilka elever som ska undantas från fjärr- och distansundervisning på era grundskolenheter? Anges i procent.

Partiellt bortfall; 0 % för samtliga huvudmän.

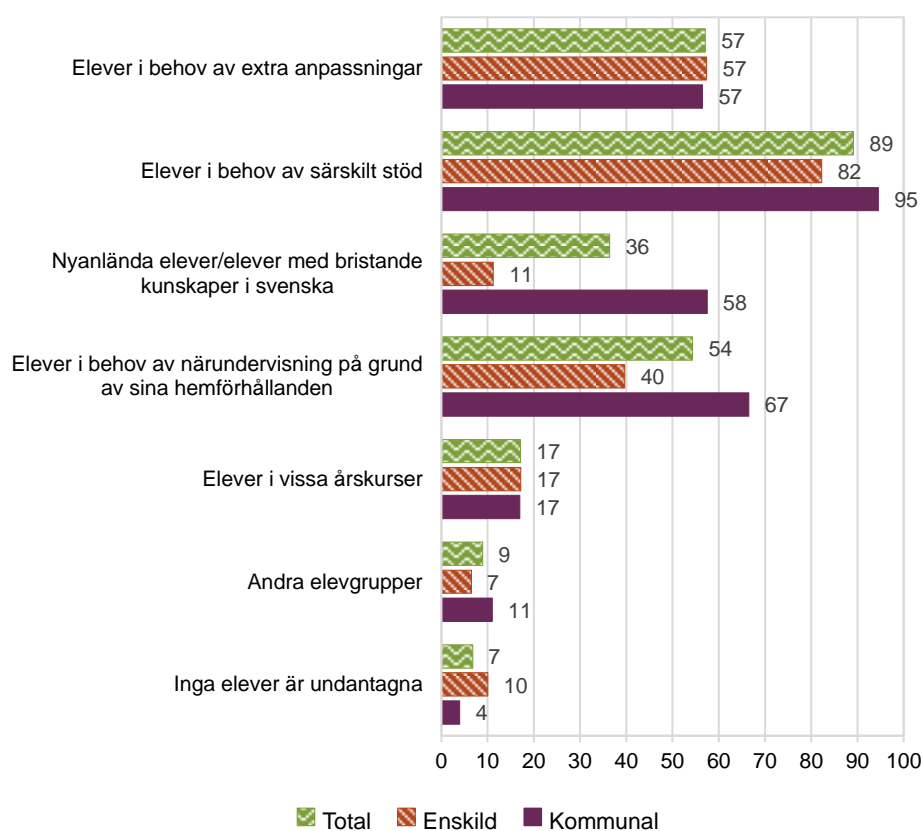
Av de enskilda huvudmännen har 64 procent infört riktlinjer på skolenhetsnivå. Kommunala huvudmän har däremot i större utsträckning valt att införa riktlinjer på huvudmannanivå, 56 procent har infört dem på central nivå. I fritextsvaren framgår det dock att även om riktlinjerna tagits fram och antagits på huvudmannanivå så finns det ofta möjligheter för rektorerna att påverka och anpassa riktlinjerna. Riktlinjer har i flera fall tagits fram i samarbete mellan huvudmän och rektorer, ibland också tillsammans med elevhälsa eller vårdnadshavare. Huvudmannen kan exempelvis ha fattat beslut om att en elevgrupp ska undantas, sedan har rektor haft möjlighet att lägga till fler elevgrupper som kan undantas från fjärr- och distansundervisning.

Det kan påpekas att det för huvudmännen inte finns någon skyldighet att ta fram riktlinjer för fjärr- och distansundervisning. En av tio huvudmän svarar att det inte införts riktlinjer för vilka elever som ska undantas från fjärr- och distansundervisning, varken på huvudmannanivå eller på skolenhetsnivå. Samtliga av dem har dock bedrivit fjärr- eller distansundervisning men i varierande utsträckning. En del av dem har i sina fritextsvar förklarat att anledningen till att de saknar riktlinjer är att de inte bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon större omfattning och att det därför inte funnit något behov av att införa nya riktlinjer. Andra nämner att de inte tagit fram några dokumenterade riktlinjer, men att det fattats beslut eller förts en dialog mellan huvudman och rektorer om att låta rektorerna själva avgöra vilka som ska undantas från fjärr- eller distansundervisning.

Elever i behov av särskilt stöd eller extra anpassningar är ofta undantagna från fjärr- och distansundervisningen

I Diagram 4 redovisas huvudmännens svar på vilka elevgrupper som någon gång under pandemin varit undantagna från fjärr- eller distansundervisning. Det bör samtidigt påpekas att elever kan vara undantagna från fjärr- eller distansundervisning även om det inte finns några formella riktlinjer. Det gör att fler elevgrupper kan vara undantagna, eller vara undantagna i större eller mindre utsträckning, än vad som framgår av diagrammet.

Diagram 4. Vilka elevgrupper har någon gång under pandemin (mars 2020 – VT 2021) varit undantagna från fjärr- eller distansundervisningen på era grundskolenheter? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,9 %, för de redovisade grupperna; 2,9 % för de enskilda huvudmännen och 1 % för de kommunala huvudmännen.

Det vanligaste är att elever i behov av särskilt stöd har varit undantagna från fjärr- eller distansundervisning. Sammantaget anger nästan nio av tio av alla svarande huvudmän detta, något fler kommunala än enskilda huvudmän (se Diagram 4). Det är också många som svarar elever i behov av extra anpassningar. Majoriteten av både de enskilda och de kommunala huvudmännen anger också att elever i behov av extra anpassningar har varit undantagna.

Andra grupper som nämns, där det finns större skillnader mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen är elever i behov av närundervisning på grund av sina hemförhållanden samt nyanlända elever/elever med bristande kunskaper i

svenska. Det är betydligt vanligare att kommunala huvudmän har undantagit elever som är i behov av närundervisning på grund av deras hemförhållanden eller nyanlända/elever med bristande kunskaper i svenska, jämfört med enskilda huvudmän.

Skillnaderna mellan de kommunala och enskilda huvudmännen tycks vara särskilt stora när det gäller nyanlända elever/elever med bristande kunskaper i svenska. Det bör dock påpekas att på nationell nivå går nyanlända elever framför allt i skolor med en kommunal huvudman.⁴⁰ Det går emellertid inte att enbart utifrån enkätfrågan avgöra vilka elevgrupper som finns representerade på de svarande huvudmännens skolor.

Utöver de redan nämnda elevgrupperna finns även andra elevgrupper som varit undantagna från fjärr- och distansundervisningen. Knappt två av tio huvudmän anger att elever i vissa årskurser varit undantagna. Utifrån huvudmännens svar framgår det att det vanligtvis handlar om elever i högstadiet, framför allt elever i årskurs 9. Ett annat sätt att möjliggöra för fler elever att få närundervisning även i perioder med undervisning på distans har varit att bedriva växelvis undervisning. Det vill säga undervisning där fjärr- eller distansundervisning växelvis byts mot närundervisning. Detta har framför allt skett på högstadiet. Elever i förskoleklass och grundskolans lägre årskurser har däremot ofta undantagits helt eftersom de inte förmodas klara av att undervisas på distans.

En mindre andel av huvudmännen har också svarat andra elevgrupper. I fritextsvaren har dessa huvudmän gett exempel på vilka dessa elevgrupper är; elever som har haft närundervisning vid enstaka tillfällen för att kunna genomföra praktiska undervisningsmoment, elever som riskerar att få underkänt i något ämne, eller elever som av andra skäl har svårt att tillgodogöra sig fjärr- eller distansundervisning. Några huvudmän har också låtit alla elever själva välja mellan närundervisning och att undervisas på distans.

Positiva erfarenheter av fjärr- och distansundervisningen – för personalen och skolornas arbetssätt

I enkäten har huvudmännen haft möjlighet att lägga till information om sina erfarenheter och om nya arbetssätt som uppkommit i och med pandemin. Här lyfter ett stort antal huvudmän fram att pandemin medfört en ökad användning av digitala arbetssätt och ökad digital kompetens i samband med fjärr- och distansundervisning.

Det är framför allt personalen som ökat sin digitala kompetens, vilket huvudmännen ser som positivt. De uttrycker också att skolornas omställning till att arbeta mer digitalt har gått förvånansvärt bra, även om den har inneburit en hög arbetsbelastning. Många menar vidare att skolorna till viss del kommer att

⁴⁰ Omkring nio av tio nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund går på skolor med kommunala huvudmän. Nyinvandrade elever utgör 5,4 % av det totala antalet eleverna hos kommunala huvudmän och 2,2 % hos enskilda huvudmän. Med nyinvandrade elever avses elever som är födda utomlands, har utlandsfödda föräldrar och har kommit till Sverige under de senaste fyra åren. Nyinvandrade elever utgör 0,9 % av det totala antalet eleverna hos kommunala huvudmän och 0,5 % hos enskilda huvudmän. Med okänd bakgrund avses att bakgrundsinformation saknas eftersom personnummer saknas. Baserat på specialbearbetning av Skolverkets statistik.

behålla de nya digitala arbetssätten även efter pandemin. Som exempel nämner ett flertal huvudmän att utvecklingssamtal med vårdnadshavare fortsatt kommer att hållas digitalt eftersom det minskar personalens arbetsbelastning, detsamma gäller även för möten med annan personal på skolan.

Pandemins påverkan på närundervisningen

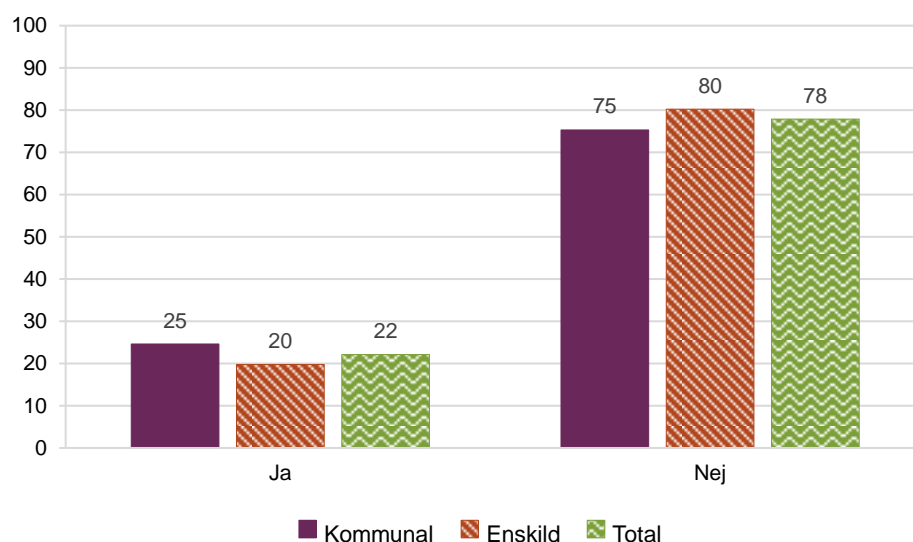
I det avslutande avsnittet om hur undervisningen i grundskolan har påverkats och förändrats under pandemin behandlas närundervisning. Avsnittet fokuserar på hur närundervisningen har fungerat under höstterminen 2021.

Ökad frånvaro har påverkat närundervisningen

I den lagstiftning som tillkommit under pandemin har det varit tydligt att närundervisning ska prioriteras i grundskolan.⁴¹ I enkäten ställs därför frågor om hur närundervisningen har fungerat. För att få en lägesbild av situationen på skolorna under hösten ställs frågor om det funnits några svårigheter med att bedriva närundervisning i inledningen av höstterminen 2021.

Diagram 5 visar att den övervägande majoriteten av huvudmännen, nästan fyra av fem svarar att det inte har funnits några svårigheter med att bedriva närundervisning på skolorna under hösten. Det är enbart drygt en av fem av samtliga huvudmän som uppger att det har funnits svårigheter med att bedriva närundervisning på deras grundskolenheter under inledningen av höstterminen 2021.

Diagram 5. Har det funnits svårigheter med att bedriva närundervisning på era grundskolenheter under inledningen av HT 2021 (augusti – september)? *Anges i procent.*

⁴¹ Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Partiellt bortfall 0,4 %, för de redovisade grupperna; 0,4 % för de enskilda huvudmännen och 0,5 % för de kommunala huvudmännen.

När huvudmännen beskriver de svårigheter som funnits med att bedriva närundervisning under hösten nämner majoriteten att elev- och personalfrånvaron är det som framför allt har försvårat. Framför allt handlar det om att elever och personal har stannat hemma till följd av rådande rekommendationer från Folkhälsomyndigheten om att stanna hemma vid minsta symptom. Det gäller särskilt för förskoleklass och de lägre årskurserna i grundskolan för vilka det varit mindre vanligt att bedriva fjärr- och distansundervisning. Eleverna har då ofta varit frånvarande vid sjukdom eller symptom.

Flera huvudmän beskriver att en ökad elev- och personalfrånvaro har skapat stress. Till exempel på grund av ökade krav på att skolorna omorganiserar undervisningsgrupper och att lärare både ska undervisa elever på plats i skolan och digitalt genom fjärrundervisning. Samtidigt har det varit svårt för många huvudmän och skolor att hitta vikarier, eller så har de valt att inte ta in vikarier för att förhindra smittspridning. Det förekommer till exempel att personal från andra verksamheter, som fritidshemmet eller specialpedagoger, har fått vikariera i grundskolan. Så här kommenterar en huvudman det:

Den stora utmaningen har varit personal som blir borta under en längre tid då rekommendationerna har sett ut så. Det blir ryckvis undervisning och tyvärr har specialpedagoger och resurser fått gå in och vikariera vilket i sin tur drabbat de elever som har ett särskilt stödbehov.

Några huvudmän beskriver också att närundervisningen har försvårats till följd av stor oro hos elever och personal – dels oro för att själva bli smittade, dels oro till följd av att förutsägbarheten blir lidande när många är frånvarande och undervisningen kan behöva ställas om med kort varsel. En huvudman beskriver följande:

Det finns en stor utbredd social oro bland elever i åk 7–9. Svårt att hantera skoldagen och att gå på lektioner, följa rutiner etc. Stor kraft, tid och energi går åt till rent sociala insatser och detta tar stort fokus från undervisning och trygghet och trivsel. Många elever signalerar psykisk ohälsa.

En annan svårighet med att bedriva närundervisning som nämns av många huvudmän, är att följa och leva upp till rekommendationen om att hålla avstånd i skolans lokaler. Trots att det har genomförts anpassningar i klassrum, matsal och utomhusmiljöer upplever huvudmännen att det ändå är svårt att undvika trängsel.

3. Elevfrånvaro

Följande kapitel behandlar elevfrånvaron. Det första avsnitt behandlar elevfrånvaron i förskoleklass och grundskolan; hur frånvaron skiljer sig åt mellan olika elevgrupper, vilka riktlinjer som funnits för rapportering av elevfrånvaron, samt elevfrånvaron under inledningen av höstterminen 2021. Det andra avsnittet fokuserar på frånvaron i grundsärskolan; elevfrånvaron under höstterminen 2020 och de riktlinjer som funnits för inrapportering av elevfrånvaro.

Elevfrånvaron i förskoleklass och grundskolan under pandemin

Tidigare studier har visat att elevfrånvaron i grundskolan generellt har ökat under pandemin.⁴² Skolverkets frånvarostudie visar bland annat att grundskoleelevernas totala frånvaro (det vill säga både den ogiltiga och den giltiga frånvaron) ökade under höstterminen 2020 i jämförelse med året innan och att elever varit borta från skolan under längre perioder.⁴³ Den visade även att andelen frånvarande elever ökat under pandemin i samtliga årskurser inklusive förskoleklass, men att den varit som allra högst för högstadiel elever.⁴⁴

Många huvudmän ger också i vår nuvarande enkät en liknande bild av hur elevfrånvaron sett ut i grundskolan under pandemin. Huvudmännen beskriver ofta i sina svar att elevfrånvaron generellt sett ökat på skolorna under pandemin, men samtidigt att frånvarons omfattning kan variera mellan deras skolor, inom skolorna och över tid. Det har dels funnit perioder med högre, eller mycket högre frånvaro, dels perioder med mer normal frånvaro, i vissa fall till och med perioder med en lägre elevfrånvaro än innan pandemin.

Många huvudmän uppger att frånvaron ökat, men färre anser att frånvaron ökat för särskilda elevgrupper

De flesta av huvudmännen beskriver att elevfrånvaron har ökat under pandemin. Det varierar dock mellan huvudmännen i vilken utsträckning de anser att det finns särskilda elevgrupper som har haft en högre frånvaro jämfört med innan pandemin.

I enkäten har totalt fyra av tio huvudmän svarat att det finns särskilda elevgrupper som haft en högre frånvaro under pandemin (Diagram 6). Det är fler kommunala än enskilda huvudmän som svarar att det finns särskilda elevgrupper med en högre frånvaro. Av huvudmännen svarar 45 procent av de kommunala huvudmännen *ja* och 33 procent av de enskilda huvudmännen.

⁴² Skolverket (2020g); Skolverket (2021c); Skolverket (2021g); Skolinspektionen (2020b); Öckert, B. (2021).

⁴³ Totalt sett var en av fyra elever frånvarande mer än 15 procent av höstterminen 2020, vilket kan jämföras med en av sju elever höstterminen 2019. Andelen elever som var frånvarande från skolan mellan 30 och 49 procent av terminen var höstterminen 2020 två-tre gånger så hög som motsvarande termin året innan. Se Skolverket (2021g), s. 25–26.

⁴⁴ Skolverket (2021g).

Det bör samtidigt uppmärksammas att de finns en stor variation i svaren från de kommunala huvudmännen. Det finns också många huvudmän som svarat det motsatta, 39 procent av de kommunala huvudmännen har svarat att de inte kan urskilja några särskilda elevgrupper med högre frånvaro, och 16 procent att de i dagsläget inte kan göra den bedömningen.

Diagram 6. Finns det särskilda elevgrupper på era grundskolenheter som har varit frånvarande mer under pandemin (mars 2020 – VT 2021) än innan pandemin? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,3 %, för de redovisade grupperna: 0,4 % för de enskilda huvudmännen och 2,3 % för de kommunala huvudmännen.

För enskilda huvudmän finns det däremot en majoritet som svarar att det inte finns särskilda elevgrupper med högre frånvaro, det anger 61 procent av de enskilda huvudmännen (Diagram 6). Samtidigt uppger 33 procent att det finns särskilda elevgrupper på deras skolor som har haft en högre frånvaro under perioden mars 2020 till vårterminen 2021, än innan pandemin.

I huvudmännens fritextsvar finns trots dessa skillnader stora likheter mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen. De som uppgett att det finns särskilda elevgrupper med högre frånvaro, nämner samma elevgrupper oberoende av huvudmannatyp. Det är tre elevgrupper som nämns oftare än andra. Två av elevgrupperna har en tydlig koppling till pandemin. Den första består av elever som tillhör en riskgrupp, eller som har familjemedlemmar som tillhör en riskgrupp, och den andra av elever som har hållits hemma från skolan av sina vårdnadshavare på grund av oro och rädsla för att drabbas av covid-19. Den tredje gruppen utgörs av elever som redan innan pandemin haft hög skolfrånvaro och vilka fortsatt att ha en hög frånvaro under pandemin. Utöver dessa tre elevgrupper nämns även andra elevgrupper som till exempel nyanlända eller elever med utländsk bakgrund, socioekonomiskt svaga elever, elever i behov av särskilt stöd och elever i vissa klasser eller årskurser som varit frånvarande till följd av lokala utbrott och smittspridning.

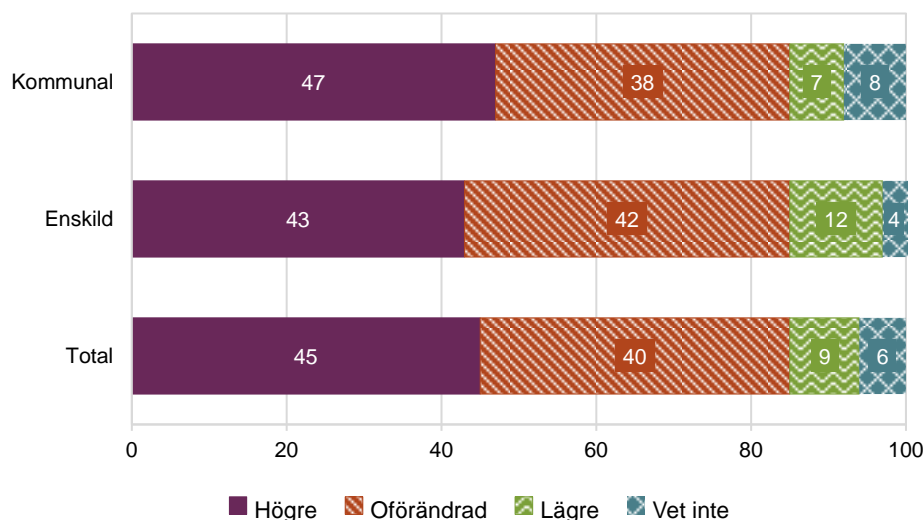
Många av de huvudmän som svarar att det finns särskilda elevgrupper som haft en högre frånvaro under pandemin uppger dock samtidigt att det inte enbart finns en högre frånvaro för enskilda elevgrupper, utan en högre frånvaro bland elever generellt. Enligt huvudmännen kan det i huvudsak förklaras av Folkhälsomyndighetens rekommendationer om att elever bör vara hemma vid milda förkylningssymptom, samt av utökade rekommendationerna om familjekarantän. Samtidigt poängterar flera huvudmän i övrigt i enkäten att möjligheten till fjärr- och distansundervisning har möjliggjort för elever som behövt vara hemma med symptom, eller som tidigare haft hög frånvaro, att delta i undervisningen på distans.

I likhet med de huvudmän som svarar *ja* på frågan om det finns särskilda elevgrupper med högre frånvaro finns det också stora likheter mellan de huvudmännen som svarar *nej* på frågan. I fritextsvaren beskriver dessa huvudmän oftast att det inte finns enskilda elever eller elevgrupper som haft högre frånvaro, men att frånvaron generellt sett ökat bland eleverna under pandemin. De ger samma förklaring till den ökade frånvaron som de tidigare nämnda huvudmännen, det vill säga att elever och vårdnadshavare har följt rekommendationerna från Folkhälsomyndigheten.

Något högre elevfrånvaro i grundskolan i början av höstterminen 2021

För att få en nulägesbild av elevfrånvaron ställs i enkäten också en fråga om hur elevfrånvaron varit på skolenheterna under början av höstterminen 2021 i jämförelse med innan pandemin. Det redovisas i Diagram 7. Diagrammet visar att knappt hälften av huvudmännen uppger att frånvaron varit högre än normalt under inledningen av höstterminen. Det finns inga större skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän.

Diagram 7. Hur ser elevfrånvaron ut på era grundskolenheter i nuläget (augusti – september 2021) jämfört med innan pandemin? Anges i procent.

Partiellt bortfall totalt 0,7 %, för de redovisade grupperna; 0,4 % för de enskilda huvudmännen och 0,9 % för de kommunala.

Det är också många huvudmän som uppger att elevfrånvaron varit oförändrad. Av de svarande huvudmännen anger totalt fyra av tio att elevfrånvaron under hösten inte avviker från andra år. Inte heller här finns några större skillnaderna mellan huvudmännen beroende på huvudmannatyp.

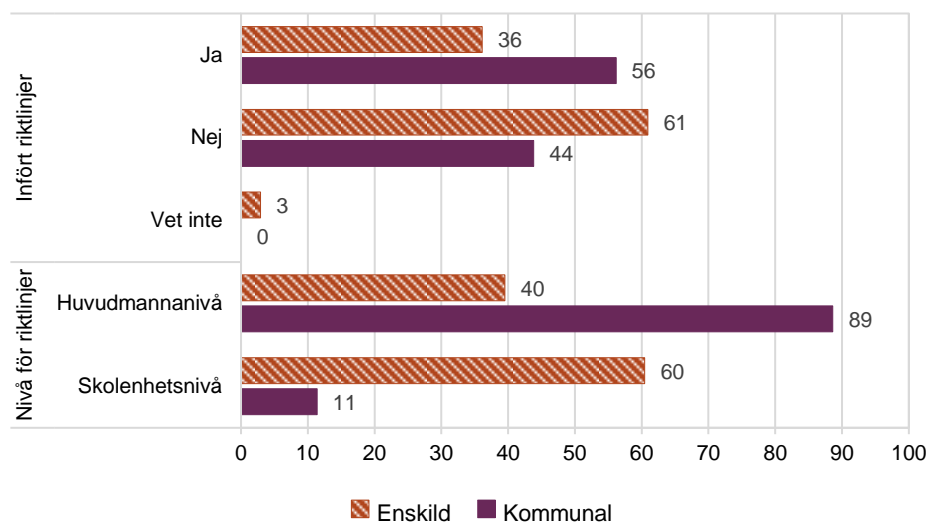
Det finns en mindre andel huvudmän, omkring en av tio huvudmän, som uppger att elevfrånvaron under början av hösten varit lägre än innan pandemin.

Rapporteringen av elevfrånvaro har förändrats

I enkäten ställs också frågor om det har införts nya riktlinjer för hur skolorna ska rapportera elevfrånvaro under pandemin. Mindre än hälften av huvudmännen svarar att de har infört riktlinjer (Diagram 8). Det är fler kommunala än enskilda huvudmän som uppger att de infört riktlinjer, drygt hälften av de kommunala och mindre än fyra av tio av de enskilda huvudmännen.

Av de kommunala huvudmännen svarar de allra flesta, nästan nio av tio, att de har infört riktlinjer på huvudmannanivå. Medan det är fler enskilda huvudmän som svarar att de har infört riktlinjer på skolenhetsnivå än på huvudmannanivå. Sex av tio av de enskilda huvudmännen uppger skolenhetsnivå.

Diagram 8. Har det under pandemin (mars 2020 – VT 2021) införts nya riktlinjer om hur elevfrånvaro ska rapporteras på era grundskolenheter? *Anges i procent.*

Partiellt bortfall totalt 0,4 %, för de redovisade grupperna; 0,4 % för enskilda huvudmän och 0,5 % kommunala huvudmän.

Huvudmän beskriver i sina fritextsvar att de infört tätare avstämningar med grundskolenheterna om frånvaron, både för elev- och personalfrånvaro. I många fall har rektorer under pandemin gjort dagliga avrapporteringar, eller rapporterat in frånvaron en eller ett par gånger i veckan till huvudmannen. Ibland har riktlinjerna innefattat att huvudmannen ska föra en diskussion eller på annat sätt återkoppla till rektorerna om frånvaron. De täta avrapporteringarna tyder på att det funnit ett större behov av att kunna följa elevernas respektive personalens frånvaro under pandemin än tidigare, till exempel för att snabbt få en bättre bild av verksamheten och kunna göra rätt insatser.

Några huvudmän nämner vidare i sina fritextsvar att de behövt omdefiniera vad som ska anses vara elevfrånvaro i och med introduktionen av fjärr- och distansundervisning. Elever som är hemma med symptom har i vissa fall kunnat delta i undervisningen via fjärr- eller distansundervisning. De har på så sätt kunnat undvika att missa undervisning och att få registrerad frånvaro. För att kunna säkerställa att dessa elever verkligen är närvarande och deltar på lektionerna har det på många grundskolor bestämts att elever måste ha sina kameror på vid fjärrundervisning.

Andra typer av riktlinjer är att huvudmännen under pandemin valt att registrera orsaken till frånvaro på ett mer detaljerat sätt än före pandemin. Det för att kunna följa antalet som är sjuka i covid-19, antalet som är hemma på grund av smitta i familjen eller som är hemma på vårdnadshavares begäran. Vissa huvudmän beskriver också att skolorna har utökat sina kontakter med vårdnadshavare till elever som är frånvarande. I flera fall där skolorna har haft en generellt högre elevfrånvaro under pandemin, har huvudmännen dock valt att höja gränsen för vad som räknas som problematisk frånvaro. Elever har då kunnat vara frånvarande fler dagar innan frånvaron rapporteras till elevhälsan.

Elevfrånvaro i grundsärskolan under pandemin

I detta avsnitt läggs fokus på en jämförelse mellan elevfrånvaron i grundsärskolan och grundskolan under början av hösten 2021 för de huvudmän som har båda skolformerna. Avsnittet behandlar dels elevfrånvaro, dels de riktlinjer som införts för att följa elevers frånvaro.

I enkätstudien har frågor om grundsärskolan enbart ställts till de huvudmän som har både grundskola och grundsärskola. Det betyder att samtliga grundsärskolor med kommunal huvudman, men enbart ett urval av grundsärskolor med enskild huvudman har tillfrågats (för mer information se Bilaga 1 Metod). På grund av att det är få enskilda huvudmän som har båda skolformerna och att svarsfrekvensen är låg för dessa huvudmän har vi valt att i detta avsnitt inte särredovisa resultaten för grundsärskolan baserat på huvudmannatyp.

Elevfrånvaro och riktlinjer för frånvaro i grundsärskolan

I en tidigare studie av hur frånvaron har förändrats under pandemin har Skolverket visat på att elevfrånvaron i grundsärskolan till stora delar liknar frånvaromönstret i grundskolan. Höstterminen 2020 var elevfrånvaron i grundsärskolan betydligt högre jämfört med året innan. Till skillnad från grundskolan var dock omfattningen av frånvaron ungefär densamma i alla grundsärskolans stadier.⁴⁵ Studien visar också att elevfrånvaron i grundsärskolan höstterminen 2020 var något högre än i grundskolan, men att skillnaderna var små.⁴⁶

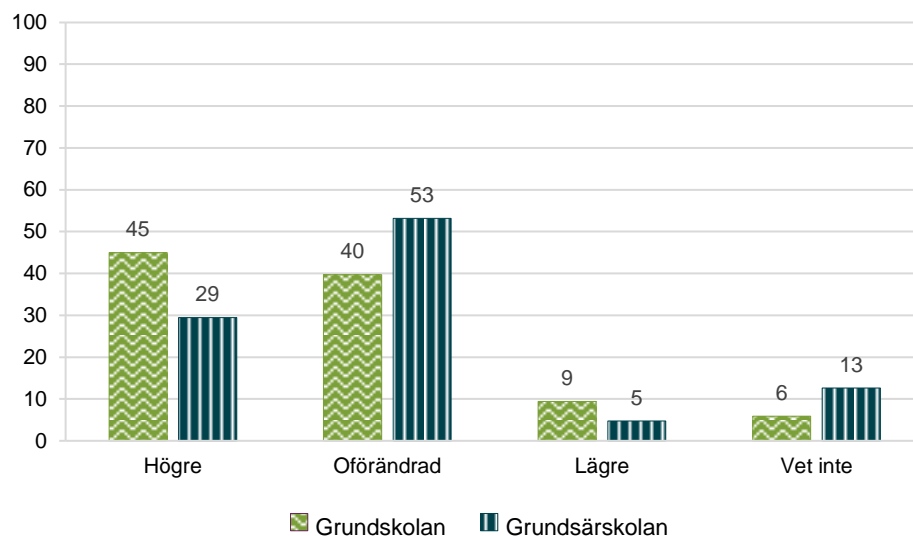
När huvudmännen i vår enkätstudie bedömer hur elevfrånvaron i grundsärskolan sett ut i början av höstterminen 2021, framträder en något annan bild än i den tidigare nämnda studien. I nuvarande enkätstudie uppger 53 procent av huvudmännen att frånvaron varit oförändrad, 29 procent att den varit högre än innan pandemin och enbart 5 procent att den varit lägre (se Diagram 9). Elever i grundsärskolan bedöms därmed i början av hösten 2021 till viss del ha en högre frånvaro än innan pandemin, men en lägre frånvaro än i grundskolan.⁴⁷ Flera huvudmän kommenterar i sina fritextsvar att antalet elever i grundsärskolan är mycket litet och att elevfrånvaron påverkas av några få individer. Svaren bör därför tolkas med försiktighet.

⁴⁵ Höstterminen 2019 var runt en av sju elever i grundsärskolan frånvarande från minst 15 procent av undervisning, medan andelen under höstterminen 2020 var nära dubbelt så hög. Totalt uppgick den totala elevfrånvaron i grundskolan upp till 25 procent, vilket kan jämföras med 29 procent för grundsärskolan. Se Skolverket (2021g).

⁴⁶ Skolverket (2021g).

⁴⁷ Vilket kan jämföras med den totala frånvaron i grundskolan och grundsärskolan höstterminen 2020, Skolverket (2021g), s. 26 och 30.

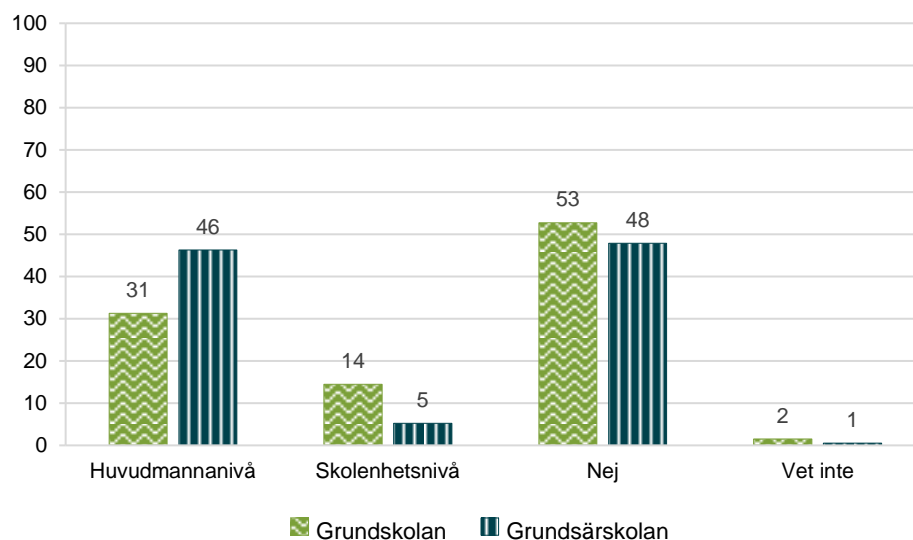
Diagram 9. Hur ser elevfrånvaron ut på era grund-/ grundsärskolenheter i nuläget (augusti – september 2021) jämfört med innan pandemin? Anges i procent.

Partiellt bortfall för grundskolan 0,7 % och grundsärskolan 0 %.

Flera av de som anger att frånvaron har varit högre under början på höstterminen 2021, förtydligar att många elever i grundsärskolan tillhör en riskgrupp och därför ofta varit frånvarande för att undvika smitta. Andra, som svarar att frånvaron varit oförändrad, menar att eleverna i grundsärskolan kunnat vara i skolan eftersom de ofta träffar ett litet antal elever och lärare, och för att de varit särskilt noga med smittskyddsåtgärder.

Diagram 10. Har det under pandemin (mars 2020 – VT 2021) införts nya riktlinjer om hur elevfrånvaro ska rapporteras på era grund-/grundsärskolenheter? Anges i procent.

Partiellt bortfall för grundskolan 0,4 % och för grundsärskolan 0 %.

Det är något fler huvudmän för grundsärskolan än för grundskolan som infört riktlinjer för hur elevfrånvaro ska rapporteras. Av huvudmännen för grundsärskolan svarar hälften att de infört riktlinjer, medan knappt hälften av huvudmännen för grundskolan gjort det samma (se Diagram 10). De allra flesta av huvudmännen, oavsett skolform, har infört riktlinjer på huvudmannanivå.

När huvudmännen beskriver riktlinjerna för grundsärskolan liknar svaren till stor del de svar som ges för grundskolan. Många kommenterar att de utökat rapporteringen av elevfrånvaron till huvudmannanivån. Även i grundsärskolan har det varit viktigt för huvudmannen att kunna följa och få information om anledningen till frånvaro. Därför har de efterfrågat särskilda rapporter av antalet elever med konstaterad covid-19 eller som uppvisar symptom.

4. Bedömning och betygsättning

Detta kapitel fokuserar på hur arbetet med och förutsättningarna för bedömning och betygsättning förändrats i grundskolan under pandemin. Kapitlet består av två avsnitt. I det första avsnittet behandlar vi förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygsättning, samt vilka faktorer som av huvudmännen anses vara särskilt betydelsefulla för arbetet med bedömning och betygsättning under pandemin. Det andra avsnittet behandlar de riktlinjer som införts under pandemin för att stödja arbetet med bedömning och betygsättning. I avsnittet undersöks bland annat i vilken utsträckning som huvudmännen använt sig av de betygsstödjande bedömningsstöd som utformades av Skolverket som en ersättning för de nationella proven, men även av andra typer av bedömningsstöd.

Ändrade förutsättningar för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygsättning

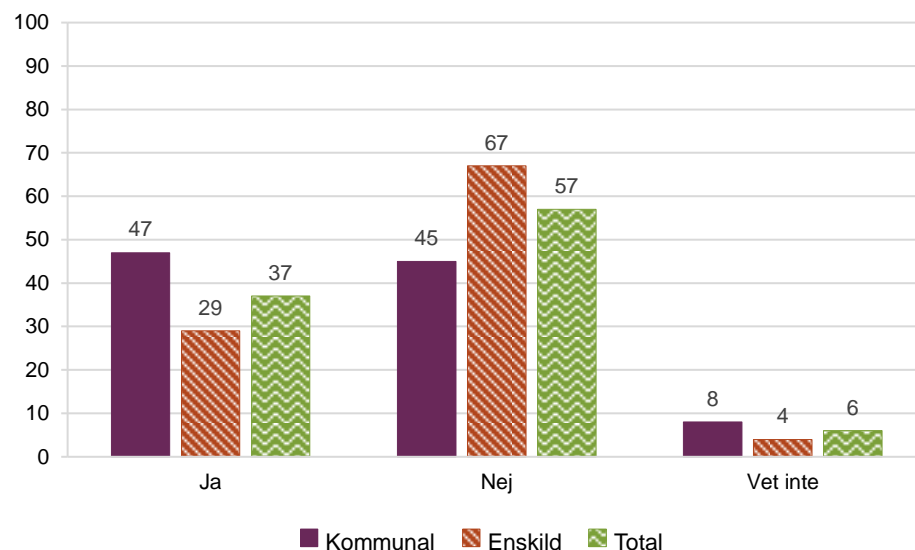
Pandemin har inneburit ett flertal förändringar inom grundskolan som kan påverka förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning. Det handlar bland annat om nya undervisningsformer, ökad frånvaro, men även om att de nationella proven ställdes in under vårterminen 2021 och ersattes av nya betygsstödjande bedömningsstöd, vilket delvis gett lärarna andra underlag för sin bedömning och betygsättning.

Frånvaro, undervisningsform och inställda nationella prov har haft betydelse för bedömning och betygsättning

I enkäten ställs frågor om hur huvudmännen bedömer att förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygsättning har förändrats under pandemin. Diagram 11 visar att nästan två av fem av de huvudmän som besvarat enkäten har uppgett att de bedömer att förutsättningarna för bedömning och betygsättning har förändrats, det finns dock vissa skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän.

Det är fler kommunala än enskilda huvudmän som bedömer att förutsättningarna har förändrats (se Diagram 11). Samtidigt ger de kommunala huvudmännens svar en delad bild av hur pandemin påverkat bedömning och betygsättning. Närmare hälften av de kommunala huvudmännen uppger i enkäten att de bedömer att förutsättningarna har förändrats under pandemin, samtidigt är det nästan lika många av dem som svarar det motsatta. Av de enskilda huvudmännen bedömer däremot en majoritet, två av tre, att förutsättningarna för bedömning och betygsättning varit oförändrade under pandemin, medan lite mindre än en tredjedel gör den motsatta bedömningen.

Diagram 11. Bedömer ni att förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygssättning på era grundskolenheter har förändrats under pandemin (mars 2020 – VT 2021)? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,1 %, för de redovisade grupperna; 1,2 % för enskilda huvudmän och 0,9 % för kommunala.

Det finns därmed huvudmän som anser att arbetet med bedömning och betygssättning har förändrats under pandemin. I deras beskrivningar finns några återkommande teman. Det handlar främst om avsaknaden av de nationella proven, hög elev- och personalfrånvaro och om att skolorna bedrivit fjärr- och distansundervisning.

Inställda nationella prov

De nationella proven genomförs vanligtvis i ämnena matematik, svenska, svenska som andraspråk och engelska i grundskolans årskurs 3, 6 och 9. I årskurs 9 genomförs också nationella prov i de samhällsorienterande ämnena och i de naturorienterande ämnena. Inför vårterminen 2021 fattade Skolverket beslut om att ställa in de nationella proven i grundskolan, med undantag för nationella prov i årskurs 3. Syftet var bland annat att undvika smittspridning och minska arbetsbelastningen för personal i grundskolan.⁴⁸ Som ersättning för de nationella proven tog Skolverket i stället fram nya betygstödjande bedömningsstöd i form av prov för grundskolans årskurs 6 respektive årskurs 9. Proven fanns tillgängliga för lärare att använda under vårterminen 2021 som stöd för deras betygssättning.

Ett stort antal av huvudmännen beskriver att de inställda nationella proven har försvårat bedömningen i de ämnen som vanligtvis har nationella prov, eftersom lärarna saknat en nationell bild att jämföra sina elevers resultat med. Framför allt nämner huvudmännen att rättssäkerheten och likvärdigheten kan ha påverkats. En konsekvens av att de nationella proven inte genomförts är att den sambedömning som ofta sker i samband med de nationella proven, det vill säga att flera lärare bedömer provresultat tillsammans, har uteblivit. Även extern bedömning har

⁴⁸ Skolverket.se (2020).

uteblivit, det vill säga att proven rättas av en annan lärare än den betygsättande eller en lärare på en annan skolenhet. Både sambedömning och extern bedömning har varit något som i vanliga fall har bidragit till att förbättra rättssäkerheten och likvärdigheten i bedömningen, svarar många huvudmän.

Hög frånvaro

Under pandemin har många skolor haft en ökad elevfrånvaro, vilken enligt många huvudmän bidragit till att försvåra bedömningen av elevers kunskaper. När elever är frånvarande, framför allt om de är frånvarande under längre perioder, ökar risken att de missar centrala moment i undervisningen. Det försvårar genom att lärare får ett mindre och mer begränsat underlag att bedöma. Det har också varit svårt att genomföra praktiska undervisningsmoment som planerat under pandemin, vilket ytterligare påverkat bedömningsunderlaget negativt. En huvudman beskriver svårigheterna så här:

Då frånvaron varit högre för enskilda individer har tiden för dessa individer att visa sina förmågor minskat. Skolan har arbetat med att möta enskilda elever som varit frånvarande, men möjligheterna till full likvärdighet har minskat. Inom vissa ämnen har restriktionerna inneburit att man inte kunnat ge eleverna möjlighet att visa på sina förmågor på samma sätt som innan pandemin, t.ex. idrott.

Även personalfrånvaro tas upp som en försvårande omständighet för en rättssäker och likvärdig bedömning eftersom frånvaron inneburit mindre kontinuitet i undervisningen. I vissa fall har lektioner eller undervisningsmoment även behövt ställas in när lärare varit frånvarande. Samtidigt påpekar flera huvudmän i sina kommentarer att de satt in extra stöd eller tagit in mer personal för att säkerställa att eleverna får chans att visa sina kunskaper. En del huvudmän har dock på andra frågor i enkäten svarat att det varit svårt att hitta vikarier under pandemin, och att det inte alltid är så att de vikarier som tas in är behöriga.

Fjärr- och distansundervisning

Många huvudmän upplever att införandet av fjärr- och distansundervisning har inneburit förändrade förutsättningar för bedömning och betygsättning. En återkommande kommentar är att det är svårare att följa elevens inlärningsprocess när elever och lärare inte möts fysiskt. Flera menar också att fjärr- och distansundervisningen har gjort det svårt för lärare att variera sin undervisning. Undervisning på distans har ofta innehållit färre praktiska moment, fler skriftliga prov och inlämningsuppgifter. Enligt huvudmännen kan det dels ha påverkat elevernas möjligheter att visa sina kunskaper, dels gett lärarna ett annat bedömningsunderlag än de normalt sett har. En huvudman resonerar enligt följande:

Det som varit det största problemet är att variationen i bedömningsformerna och även i undervisningen har varit färre med digital undervisning. Det har inte varit lika lätt för pedagogerna att kontinuerligt, när de ser och arbetar nära eleverna, kunna göra bedömningar. Blivit än mer kopplat till specifika bedömningstillfällen som inte alltid varit helt optimala för varje elev.

Flera huvudmän anser att fjärr- och distansundervisningen försvårat för skolorna att organisera sambedömning, vilket bidragit till att sambedömning inte kunnat ske i samma utsträckning som före pandemin. Lärare har heller inte haft samma möjligheter till lärarkonferenser eller spontana samtal. Flera huvudmän menar också att det ibland har funnits en osäkerhet om det är eleven själv eller någon annan som gjort en specifik inlämningsuppgift.

Samtidigt är det några huvudmän som tvärtom menar att fjärr- och distansundervisningen har underlättat för bedömning och betygsättning, eftersom elever kunnat delta i undervisningen trots att de varit hemma med symptom. Dessa huvudmän menar också att den ökade mängden inlämningsuppgifter har gett ett större bedömningsunderlag. Andra menar att arbetet med bedömning och betygsättning har förbättrats i och med att det är något som prioriterats på skolorna under pandemin.

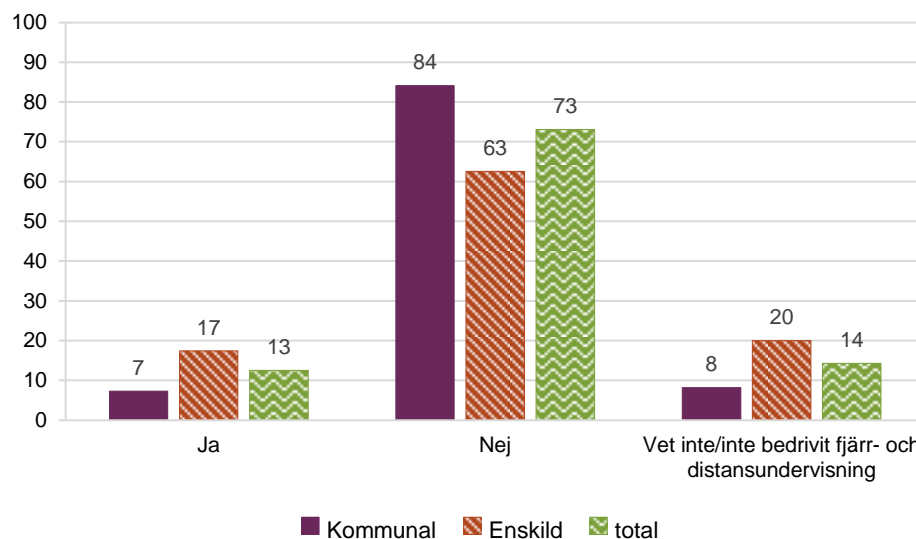
Huvudmannens stöd och riktlinjer för bedömning och betygsättning

I detta avslutande avsnitt behandlas i vilken utsträckning som huvudmännen använt och infört nya stöd för bedömning och riktlinjer under pandemin. Först behandlas riktlinjer för bedömning och betygsättning vid fjärr- och distansundervisning. Sedan Skolverkets betygsstödjande bedömningsstöd, vilka togs fram under pandemin som en ersättning för de inställda nationella proven. Avslutningsvis behandlas i vilken utsträckning som huvudmännen använt sig av andra stöd, såsom äldre nationella prov eller egna prov.

En del huvudmän har tagit fram stöd för bedömning och betygsättning vid fjärr- och distansundervisning

Fjärr- och distansundervisning är en ny erfarenhet på många skolor och för många lärare i grundskolan. Det gör också att det uppkommer nya frågor, detta gäller inte minst hur arbetet med bedömning och betygsättning ska gå till vid undervisning på distans. Fjärr- och distansundervisning kan förändra förutsättningarna att bedöma elevernas kunskaper. Av den anledningen har vi frågat huvudmännen om de tagit fram riktlinjer på huvudmannanivå för hur grundskolenheterna ska arbeta med bedömning och betygsättning vid fjärr- eller distansundervisning. Här vill vi vara tydliga med att det inte finns något krav att huvudmän ska ta fram sådana riktlinjer.

Diagram 12. Har ni på huvudmannnivå tagit fram riktlinjer för hur era grundskolenheter ska arbeta med bedömning och betygsättning vid fjärr- eller distansundervisning? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,1 %, för de redovisade grupperna; 1,7 % för enskilda huvudmän och 0,5 % för kommunala huvudmän.

Diagram 12 visar att den absoluta majoritet av huvudmännen inte tagit fram riktlinjer, det är enbart en mindre andel av huvudmännen som har infört riktlinjer för att stödja bedömning och betygsättning vid fjärr- eller distansundervisning under pandemin. Knappt en av tio kommunala huvudmän, och knappt två av tio enskilda huvudmän, har tagit fram riktlinjer på huvudmannnivå för hur grundskolenheterna ska arbeta med bedömning och betygsättning vid fjärr- och distansundervisning.

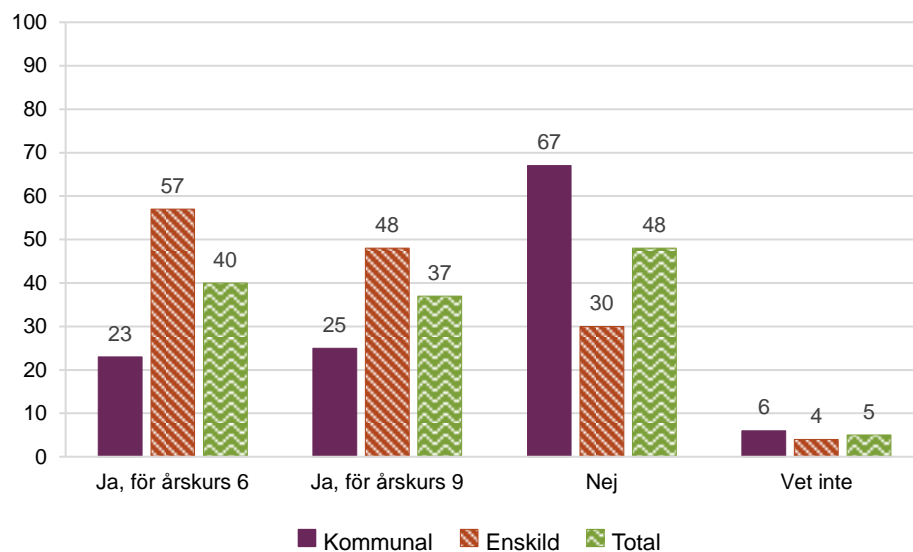
De som har tagit fram riktlinjer beskriver bland annat att de tydliggjort att det bara är elevernas arbete under lektionstid som ska bedömas, att skolorna ska använda vissa bedömningsunderlag eller att skolorna ska ha sambedömning. Några huvudmän ger stöd till skolorna i form av en central stödfunktion inom skolutveckling, som tar fram vägledning för nätbaserad undervisning eller anordnar kompetensutveckling i bedömning för lärare.

Av de huvudmän som anger att de inte har tagit fram riktlinjer, kommenterar många i sina fritextsvar att de inte har behövt ta fram riktlinjer eftersom de haft fjärr- eller distansundervisning enbart under en kort period. Ett annat vanligt svar är att riktlinjer i stället har tagits fram av rektor.

Fler enskilda huvudmän beslutade att våren 2021 använda Skolverket betygsstödjande bedömningsstöd

Skolverket tog inför vårterminen 2021 fram betygsstödjande bedömningsstöd som kunde användas av lärare som ersättning för de inställda nationella proven. Det krävdes inget beslut från huvudmannen för att kunna använda bedömningsstöden, men många huvudmän har ändå tagit ett sådant beslut, vilket visas i diagrammet nedan (Diagram 13).

Diagram 13. Tog ni på huvudmannanivå beslut om att era grundskolenheter skulle använda Skolverkets nyproducerade betygsstödjande bedömningsstöd under VT 2021, som ersättning för de inställda nationella proven? *Anges i procent.*

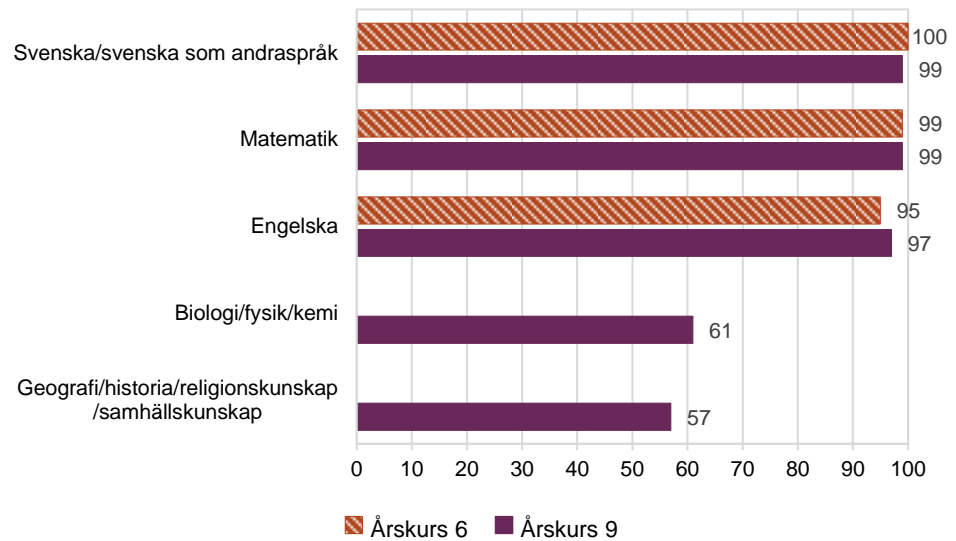

Partiellt bortfall 0 %.

Omkring en tredjedel av de kommunala huvudmännen och två tredjedelar enskilda huvudmännen uppger att de på huvudmannanivå tog ett beslut om att grundskolenheterna skulle använda de betygsstödjande bedömningsstöden. Andelen huvudmän som uppgett att de använt Skolverket nya bedömningsstöd är ungefär desamma för årskurs 6 som för årskurs 9. Enskilda huvudmän uppger i högre grad att de använt bedömningsstöden jämfört med kommunala huvudmän.

De huvudmän som svarat att de tagit beslut om att använda betygsstödjande bedömningsstöd, fick ange för vilka ämnen i årskurs 6 respektive 9 som beslutet togs (se Diagram 14). Nästintill samtliga svarar att de har använt de betygsstödjande bedömningsstöden i svenska/svenska som andraspråk, matematik och engelska för årskurs 6 och 9. Omkring sex av tio har använt bedömningsstöden i naturvetenskapliga ämnen respektive samhällsvetenskapliga ämnen för årskurs 9. Här finns inga större skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän.

Diagram 14. För vilka ämnen togs beslut om att grundskolenheterna skulle använda betygsstödjande bedömningsstöd? Anges i procent.

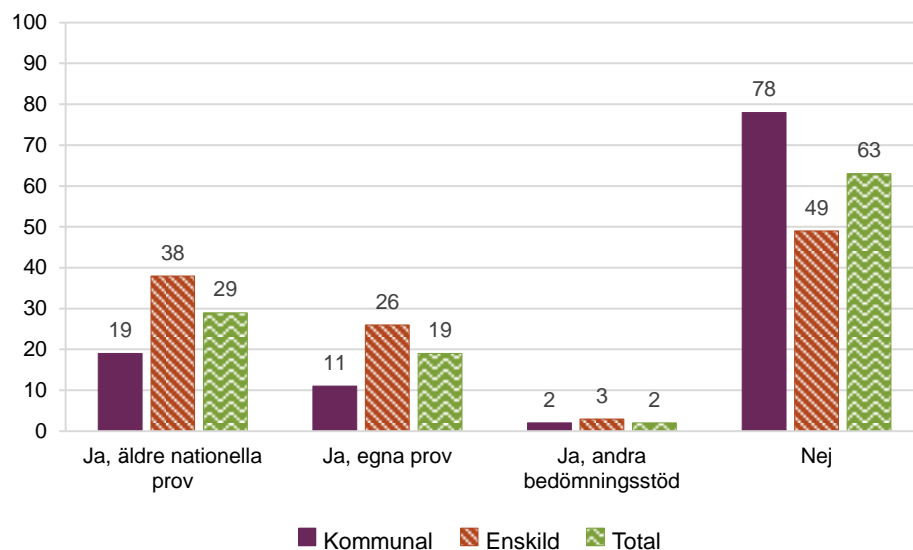
Partiellt bortfall för åk 6 0,6 % och för åk 9 1,9 %.

Enskilda huvudmän har i större utsträckning beslutat att använda andra stöd för bedömning under pandemin

Utöver Skolverkets betygsstödjande bedömningsstöd har en del av huvudmännen fattat beslut om att grundskolenheterna ska använda andra stöd för bedömning som ersättning för de inställda nationella proven. Totalt tre av tio huvudmän anger att de fattat beslut om att grundskolenheterna ska använda äldre nationella prov och två av tio anger att grundskolenheterna ska använda egna prov (se Diagram 15).

Enskilda huvudmän anger i högre grad än kommunala att de har tagit beslut om att grundskolenheterna ska använda andra stöd för bedömning, både äldre nationella prov och egna framtagna prov. Enbart ett par procent uppger att de använt andra bedömningsstöd än de just nämnda. Utifrån kommentarerna framgår det att det handlar olika material från Skolverkets Bedömningsportal.

Diagram 15. Förutom Skolverkets betygsstöd, har ni som huvudman tagit beslut om att grundskolenheterna ska använda andra stöd för bedömning, som ersättning för de inställda nationella proven? *Anges i procent.*

Partiellt bortfall 3,3 %, för redovisade grupper; 3,3 % för enskilda huvudmän och 3,2 % för kommunala huvudmän.

Avslutningsvis bör det noteras att det kan finnas fler huvudmän vars skolor under pandemin också har använt sig av liknande betygsstödande bedömningsstöd som nämns ovan. Av fritestsvaren framgår det att det hos ett stort antal av de huvudmän som har svarat *nej* på frågan finns rektorer som, ibland i samråd med huvudman, har fattat beslut om att använda andra stöd för bedömning under pandemin.

5. Kunskapstapp

I följande kapitel behandlas huvudmännens bedömning av kunskapstappet i förskoleklass och grundskolan. Kapitlet är indelat i två delar. Kapitlet inleds med ett avsnitt om huvudmännens bedömning av kunskapstappet för elever i årskurs 9 vårterminen 2021. Det följs av ett avsnitt om huvudmännens bedömning av kunskapsläget för samtliga elever i förskoleklass och grundskolan, i början av höstterminen 2021.

Definition av kunskapstapp

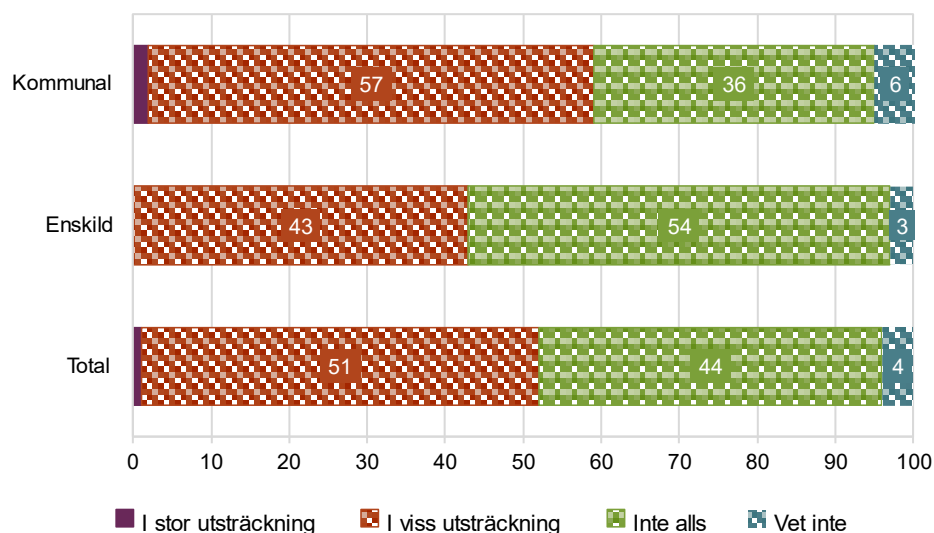
Med **kunskapstapp** menar vi att eleverna som en konsekvens av pandemin inte har fått de kunskaper eller färdigheter som de normalt skulle ha fått.

Huvudmännens bedömning av kunskapstappet för årskurs 9 vårterminen 2021

Av Diagram 16 framgår att hälften av de huvudmän som har besvarat enkäten bedömer att det fanns ett kunskapstapp hos de elever som gick ut högstadiet vårterminen 2021. Det är framför allt de kommunala huvudmännen som anser att det fanns ett kunskapstapp. I enkäten uppger nästan sex av tio av de kommunala huvudmännen att det fanns ett kunskapstapp för eleverna i årskurs 9, medan motsvarande andel för de enskilda huvudmännen är drygt fyra av tio.

En knapp majoritet av de enskilda huvudmännen har i stället uppgett att de bedömer att det inte fanns något kunskapstapp hos de elever som gick ut högstadiet våren 2021. Av de kommunala huvudmännen är det betydligt färre, lite mer än en tredjedel som uppger att det inte fanns något kunskapstapp hos elever i årskurs 9 vårterminen 2021.

Diagram 16. I vilken utsträckning bedömer ni att det finns ett kunskapstapp för de elever som gick ut årskurs 9 VT 2021? Anges i procent.

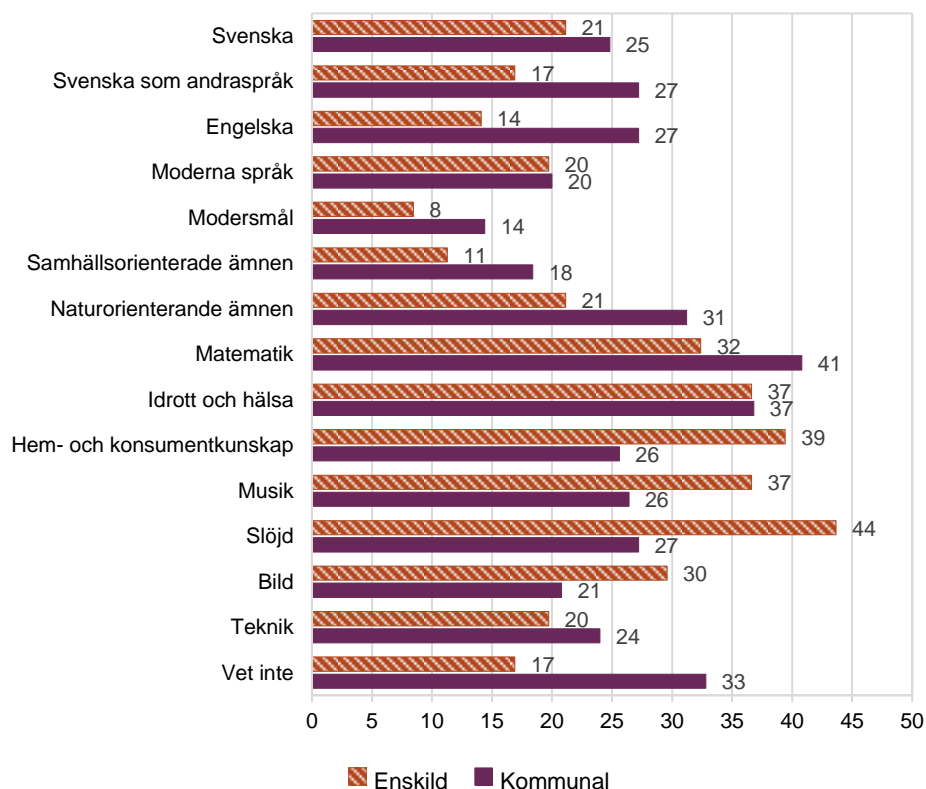
Partiellt bortfall 0,8 %, för de redovisade grupperna; 0 % för enskilda huvudmän och 1,4 % för kommunala huvudmän.

De allra flesta av de huvudmän som svarat att det fanns ett kunskapstapp hos avgångseleverna vårterminen 2021, har svarat att de bedömer att kunskapatappet var begränsat, det vill säga att det *i viss utsträckning* fanns ett kunskapstapp hos elever i årskurs 9. Det är enbart ett fåtal huvudmän som uppger att det *i stor utsträckning* fanns ett kunskapstapp hos dessa elever. Totalt är det enbart fyra huvudmän (vilket motsvarar 1 procent av huvudmännen som besvarat enkäten) som uppger att det *i stor utsträckning* fanns ett kunskapstapp i årskurs 9 vårterminen 2021. Samtliga av dem utgör kommunala huvudmän och nästan intill alla är mindre kommunala huvudmän.

Större kunskapstapp i vissa ämnen för elever i årskurs 9

I enkäten ställs förutom frågan om det fanns ett kunskapstapp för elever i årskurs 9 vårterminen 2021, också en fråga om i vilka undervisningsämnen som huvudmännen bedömer att det uppstått ett kunskapstapp (Diagram 17). Sammantaget visar huvudmännens svar att det enligt deras bedömning fanns ett kunskapstapp i många olika undervisningsämnen, men framför allt i praktisk-estetiska ämnen (totalt 45 procent av huvudmännen), såsom idrott- och hälsa, slöjd, musik och hem- och konsumentkunskap, samt i matematik (totalt 38 procent av huvudmännen).

Diagram 17. I vilka ämnen i grundskolan bedömer ni att det fanns ett kunskapstapp för de elever som gick ut årskurs 9 VT 2021? Anges i procent.

Partiellt bortfall 11,2 %, för de redovisade grupperna; 9,9 % för enskilda huvudmän och 12 % för kommunala huvudmän.

Svaren visar också på att det finns en del skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän. Det är framför allt enskilda huvudmän som uppger att det fanns ett kunskapstapp i de praktisk-estetiska ämnena. Av de enskilda huvudmännen uppger mer än hälften att det fanns ett kunskapstapp i något eller samtliga av de praktisk-estetiska ämnena, vilket kan jämföras med två av fem av de kommunala. Det motsatta gäller för de teoretiska ämnena och för språkundervisningen. Det är fler kommunala huvudmän än enskilda huvudmän som i enkäten bedömer att det fanns ett kunskapstapp i matematik, natur- och samhällsorienterade ämnen samt i flera språkämnen, såsom engelska, svenska som andraspråk, modersmål och i viss utsträckning även i svenska.

Samtidigt uppger var tredje kommunal huvudman att de inte vet i vilka ämnen som det fanns ett kunskapstapp hos de elever som gick ut årskurs 9 vårterminen 2021. Bland dessa huvudmän finns det dock ett antal som menar att det fanns ett generellt kunskapstapp i alla ämnen, men att de inte vet exakt hur det ser ut i varje specifikt ämne för samtliga elever. Det finns även enskilda huvudmän som anger att det inte vet, men de är betydligt färre än de kommunala.

Det behövs också nämnas att flera huvudmän inte har besvarat frågan, totalt 11 procent av huvudmännen. Det tillsammans med den stora andelen som svarat *vet inte* tyder det på att det har varit svårt för huvudmännen att bedöma hur det

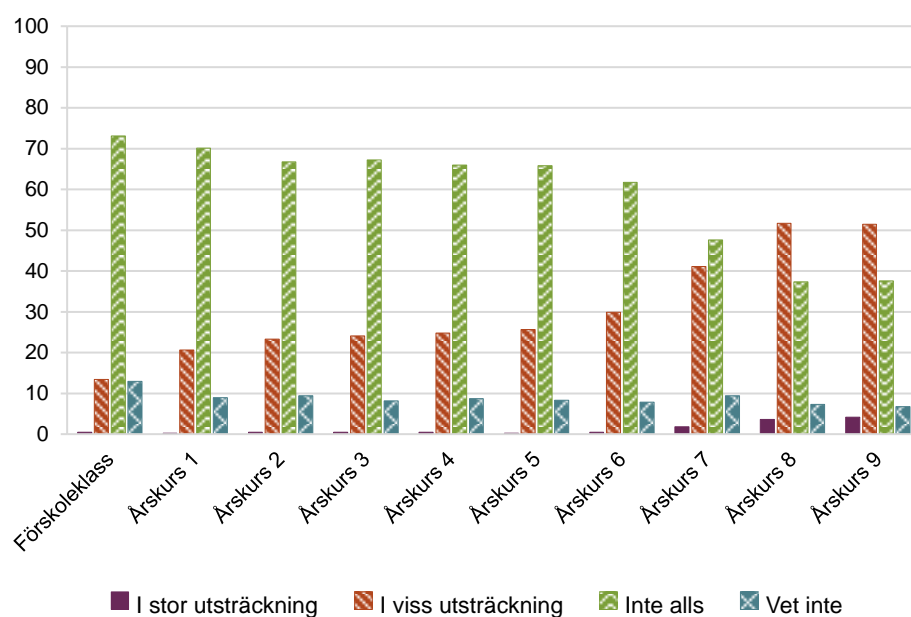
faktiska kunskapstappet ser ut. Det vill säga i vilka ämnen som det uppstått ett kunskapstapp hos de elever som slutade högstadiet vårterminen 2021.

Huvudmännens bedömning av kunskapstappet höstterminen 2021

I enkäten har vi även ställt frågor om kunskapsläget under hösten 2021. Av de huvudmän som besvarat enkäten svarar nästan sex av tio att de bedömer att det finns ett kunskapstapp hos nuvarande elever i förskoleklass upp till årskurs 9 i grundskolan.

Det varierar dock mellan årskurser och skolformer i vilken utsträckning det bedöms finnas ett kunskapstapp (Diagram 18). Sammantaget bedömer ett ökande andel huvudmän att det finns ett kunskapstapp ju äldre eleverna är. Med andra ord bedömer huvudmännen i större utsträckning att det finns ett kunskapstapp hos elever i högstadiet än hos elever i lägre årskurser i grundskolan och förskoleklass.

Diagram 18. Samtliga huvudmäns bedömning av i vilken utsträckning det finns ett kunskapstapp hos elever i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9 HT 2021. Anges i procent.

Partiellt bortfall: 0,9 % för samtliga huvudmän.

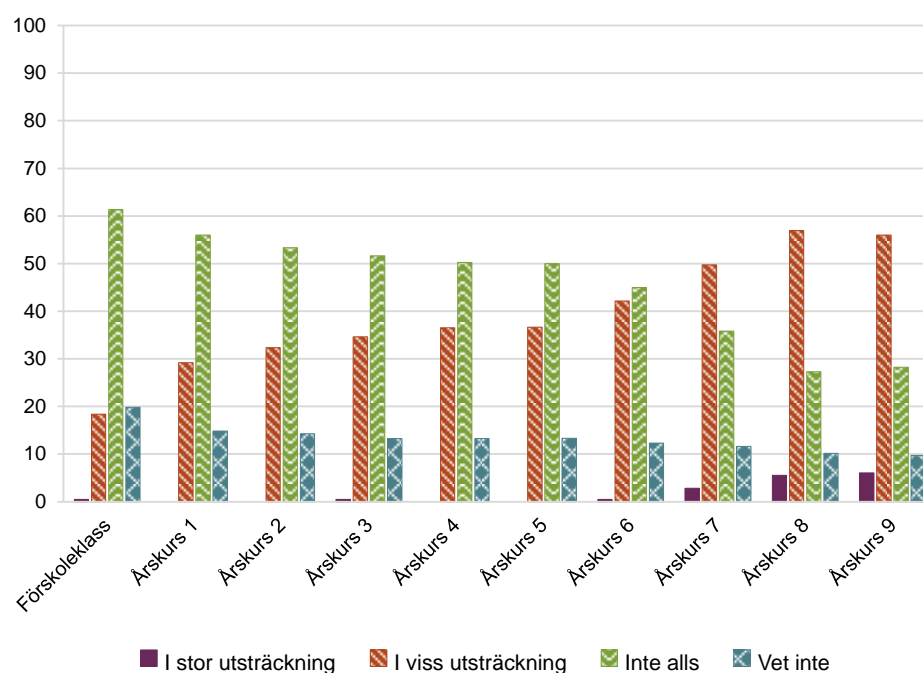
I enkäten uppger exempelvis mer än en av tio av de svarande huvudmännen att det finns ett kunskapstapp i förskoleklass⁴⁹ och två av tio i årskurs 1. Det kan jämföras med att drygt hälften av huvudmännen bedömer att det finns ett

⁴⁹ En del huvudmän menar att en hög frånvaro i förskolan gör att eleverna som börjar förskoleklass inte är lika bra förberedda inför skolstarten som eleverna brukar vara. De har med andra ord med sig ett kunskapstapp in i förskoleklass.

kunskapstapp i årskurs 8 respektive 9. De allra flesta av huvudmännen bedömer dock att kunskapstappet bland eleverna är begränsat (Diagram 18).

I likhet med den tidigare redovisade bedömningen av kunskapstappet för de elever som gick ut högstadiet vårterminen 2021 (se avsnittet "Huvudmännens bedömning av kunskapstappet för årskurs 9 vårterminen 2021", s. 40) finns även här skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän, vilket redovisas i två separata diagram, Diagram 19 för kommunala huvudmän respektive Diagram 20 för enskilda huvudmän.

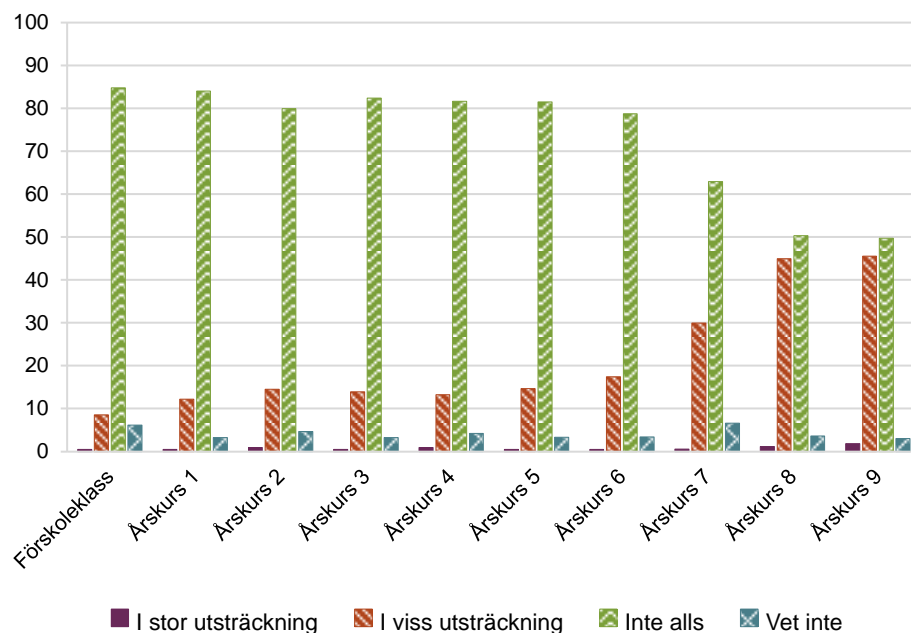
Diagram 19. Kommunala huvudmäns bedömning av i vilken utsträckning det finns ett kunskapstapp hos elever i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9 HT 2021. Anges i procent.

Partiellt bortfall: 1,4 % för de kommunala huvudmännen.

Om vi jämför de två diagrammen (Diagram 19 och Diagram 20) ser vi att kommunala huvudmän generellt bedömer att det i större utsträckning finns ett kunskapstapp hos elever i grundskolan än enskilda huvudmän. Det gäller för samtliga årskurser samt för förskoleklass. Samtidigt gör både de kommunala och de enskilda huvudmännen bedömningen att kunskapstappet ökar med elevernas ålder. Av de kommunala huvudmännen uppger 19 procent att det *i viss* eller *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp i förskoleklass och 43 procent ett kunskapstapp i årskurs 6, vilket kan jämföras med 9 respektive 18 procent för de enskilda huvudmännen.

Diagram 20. Enskilda huvudmäns bedömning av i vilken utsträckning det finns ett kunskapstapp hos elever i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9 HT 2021. Anges i procent.

Partiellt bortfall: 0,4 % för de enskilda huvudmännen.

Både kommunala och enskilda huvudmän gör bedömningen att det i större utsträckning finns ett kunskapstapp hos elever i årskurs 7–9 i jämförelse med yngre elever. Det är också i detta fall fler kommunala huvudmän än enskilda huvudmän som bedömer att det finns ett kunskapstapp. Mer än hälften av de kommunala huvudmännen anser att det *i viss* eller *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp hos elever på högstadiet. Det varierar från 53 procent för elever i årskurs 7 till 62 procent för elever i årskurs 9. Andelen av de enskilda huvudmännen är lägre. Av dem bedömer 31 procent att det *i viss* eller *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp för elever i årskurs 7 och 47 procent för elever i årskurs 9.

Det är enbart en mindre andel av huvudmännen (några få procent) som bedömer att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp hos elever i förskoleklass och elever i grundskolans årskurs 1 till 9. Det är främst kommunala huvudmän och nästan uteslutande handlar det om elever i högstadiet.

Det finns också en stor andel huvudmän som bedömer att det inte finns något kunskapstapp. Det är först och främst enskilda huvudmän som gör den bedömningen. Omkring åtta av tio av de enskilda huvudmännen uppger att det inte finns något kunskapstapp hos elever i förskoleklass till årskurs 6. Medan lite mer än hälften av de enskilda huvudmännen uppger detsamma för elever i högstadiet.⁵⁰

⁵⁰ Hur stor andel av dessa huvudmän som bedömer att det inte finns något kunskapstapp varierar dock beroende på årskurs, mellan 63 procent för elever i årskurs 7 och 50 procent för elever i årskurs 8 och 9.

Bland de kommunala huvudmännen är det som sagt färre som bedömer att det inte finns ett kunskapstapp. Av de kommunala huvudmännen bedömer i genomsnitt något mer än hälften att det inte uppstått något kunskapstapp för elever i förskoleklass upp till årskurs 6.⁵¹ Det är också färre som gör en liknande bedömning för elever i högstadiet. Omkring tre av tio bedömer att det inte finns något kunskapstapp för elever i årskurs 7 till 9.⁵² Detta synliggör återigen skillnaden mellan huvudmännen, där de kommunala huvudmännen gör en annan bedömning av kunskapsläget hos eleverna än de enskilda huvudmännen.

Samtidigt bör det även noteras att det finns huvudmän som uppger att de inte vet hur kunskapstappet ser ut hos elever i förskoleklass och i grundskolan.⁵³ Det gäller främst för kommunala huvudmän och för elever i förskoleklass och lägre årskurser i grundskolan.⁵⁴ I fritextsvaren kan man utläsa att huvudmännen inte alltid har hunnit med att kartlägga ett eventuellt kunskapstapp. Det finns även de som anser att det är svårt att bedöma kunskapsläget hos elever. Det är svårt att avgöra om det finns ett kunskapstapp, hur stort kunskapstappet är, samt i vilken utsträckning som det kan kopplas till pandemin. En del av huvudmännen betonar också att det är svårare att avgöra vilka kunskaper som yngre elever skulle ha haft utan pandemin, jämfört med äldre elever.

Svaren tyder vidare på att det kan vara svårt för huvudmännen att ge ett generellt svar. Det i och med att skillnaderna i kunskapsutvecklingen kan vara stora – mellan elever, mellan årskurser och mellan skolor. I många fall har skolor och elever påverkats i olika utsträckning av pandemin beroende på skillnader i lokala förhållanden, såsom lokal smittspridning och elev- och personalfrånvaro. Vilket i sin tur påverkat i vilken utsträckning som skolorna har kunnat bedriva närundervisning och om de har kunnat genomföra alla planerade undervisningsmoment såsom simundervisning, språkundervisning och andra praktiska undervisningsmoment.

Kunskapstappet i grundskolan varierar mellan olika ämnen

I enkäten har sammantaget åtta av tio huvudmän uppgett att det finns ett kunskapstapp i minst ett ämne. Utifrån huvudmännens bedömningar tycks dock kunskapstappet ofta vara koncentrerat till ett mindre antal, eller enstaka undervisningsämnen. Enbart omkring en av tio av de svarande huvudmännen har uppgett att det finns ett kunskapstapp genomgående i samtliga undervisningsämnen. Det handlar nästan uteslutande om kommunala huvudmän i mindre kommuner.

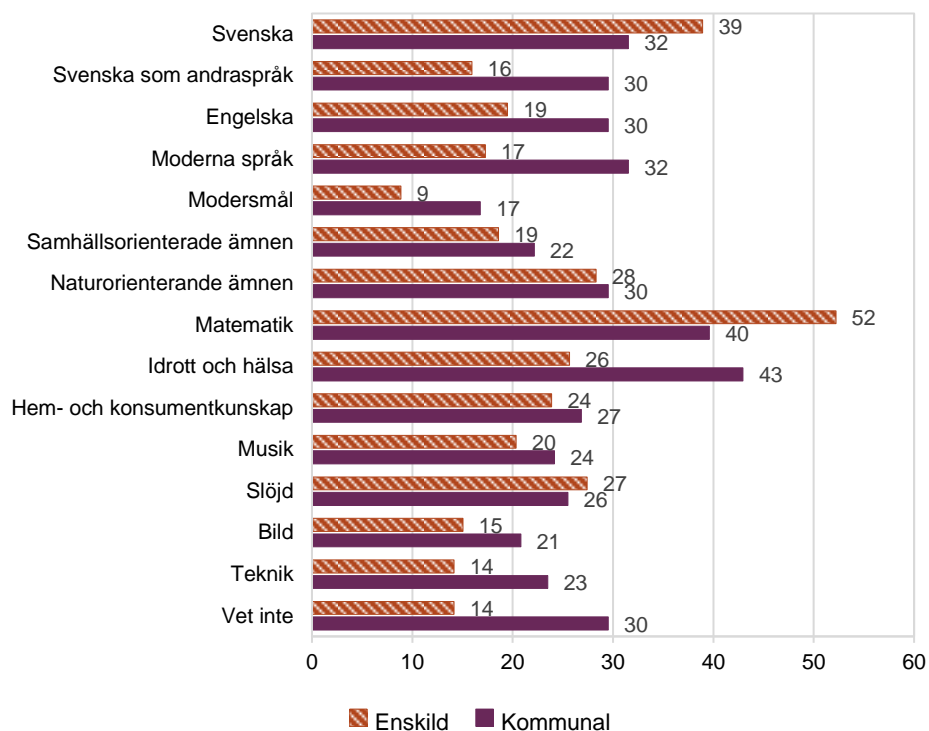
⁵¹ Av de kommunala huvudmännen bedömer 61 procent att det inte uppstått något kunskapstapp för elever i förskoleklass och 45 procent för elever årskurs 6.

⁵² Av de kommunala huvudmännen bedömer 36 procent att det inte finns ett kunskapstapp hos eleverna i årskurs 7 och 28 procent i årskurs 9.

⁵³ Av samtliga huvudmän som besvarat enkäten har mellan 9 och 13 procent svarat vet inte.

⁵⁴ Mellan 10 till 20 procent av de kommunala huvudmännen har svarat vet inte.

Diagram 21. I vilka ämnen i grundskolan bedömer ni att det i nuläget (augusti – september 2021) finns ett kunskapstapp? Anges i procent.

Partiellt bortfall 8,8 %, för de redovisade grupperna; 9,7 % för de enskilda huvudmännen och 8,1 % för de kommunala huvudmännen.

Det ämne som den största andelen av huvudmännen bedömer att det finns ett kunskapstapp i under höstterminen 2021 är matematik (Diagram 21). Lite mer än hälften av de enskilda huvudmännen och två femtedelar av de kommunala bedömer att det finns ett kunskapstapp i matematik. Många av huvudmännen nämner även idrott och hälsa samt svenska. Det förstnämnda är vanligare för kommunala huvudmän och det senare för enskilda huvudmän.

Andra exempel på ämnen som nämns av något mindre än tre av tio huvudmän är de naturorienterande ämnena, hem- och konsumentkunskap samt slöjd. Ungefär en tredjedel av de kommunala huvudmännen nämner också språkundervisningen, såsom engelska, moderna språk och svenska som andraspråk, som ämnen där det finns ett kunskapstapp för elever i grundskolan. Av de enskilda huvudmännen är det betydligt färre som uppger att det finns ett kunskapstapp i samma ämnen.

Sammanfattningsvis finns det därmed skillnader mellan de kommunala och enskilda huvudmännen även när det gäller bedömningen av kunskapstappet i början av höstterminen 2021, liksom av kunskapstappet hos elever som gick ut årskurs 9 vårterminen 2021.

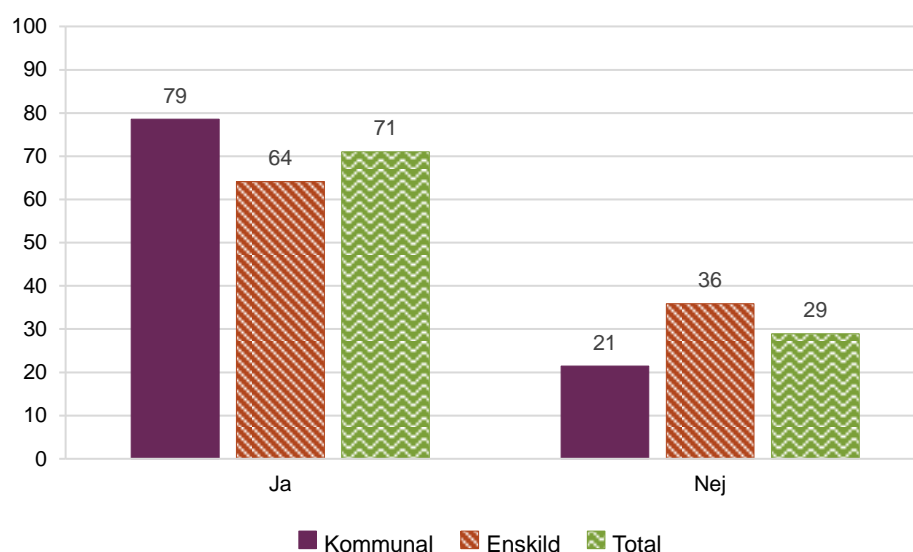
6. Insatser för att motverka ett kunskapstapp

I detta kapitel behandlas insatser för att motverka ett kunskapstapp i förskoleklass och grundskolan. Kapitlet inleds med en genomgång av hur många huvudmän som genomfört insatser, och vilka insatser som huvudmän eller skolor genomfört, för att motverka ett kunskapstapp bland elever. Detta följs av ett avsnitt om vilka elever som kommer att prioriteras för insatser mot kunskapstapp under nuvarande läsår. Det följs i sin tur av ett avsnitt som behandlar om huvudmännen ser begränsningar som hindrar dem från att göra insatser och i så fall vilka begränsningar som finns. Avslutningsvis behandlas behovet av statliga insatser och stöd för att förhindra ett bestående kunskapstapp bland elever i förskoleklass och grundskolan.

Många huvudmän har genomfört insatser för att motverka ett kunskapstapp

Många huvudmän har under pandemin genomfört olika typer av insatser på sina skolenheter för att motverka ett kunskapstapp. Totalt anger sju av tio huvudmän att de genomfört insatser mellan mars 2020 och juni 2021 (Diagram 22). Det är fler kommunala huvudmän än enskilda som uppger att de genomfört insatser under den nämnda perioden, åtta av tio av de kommunala och mer än sex av tio av de enskilda huvudmännen.

Diagram 22. Genomförde ni som huvudman några insatser på era grundskolenheter under pandemin (mars 2020 – VT 2021) för att motverka ett kunskapstapp? *Anges i procent.*

Partiellt bortfall 0,7 %, för de redovisade grupperna; 0,8 % för de enskilda och 0,5 % för de kommunala.

Den insatser som genomförts för att motverka ett kunskapsstapp i grundskolan har både handlat om insatser som huvudmännen genomfört, på huvudmannanivå eller på skolenhetsnivå, och insatser som skolenheterna själva initierat och genomfört. I följande avsnitt ges exempel på insatser som genomförts på de respektive nivåerna.

Genomförda insatser på huvudmannanivå

Det finns ett flertal olika typer av insatser som har genomförts på huvudmannanivå under pandemin för att motverka ett kunskapsstapp. Det handlar ofta om att huvudmännen har skjutit till extra medel till skolorna och sett över resursfördelningen mellan skolor. Utifrån huvudmännens svar verkar det vanligaste ha varit att medlen vikts för specifika satsningar på skolorna, till exempel för lovskola och extra läxhjälp eller extra insatser inom elevhälsan. Det har även handlat om att trygga skolornas personalförsörjning, genom att tillföra extra personal, såsom lärare, personal till elevhälsan, elevassistenter och vikarier. I vissa fall har dock extra medel tilldelats skolorna utan att ha öronmärkts för särskilda satsningar. Det har därmed varit upp till den enskilda rektorn att besluta till vad medlen ska användas.

Många huvudmännen har även tillhandahållit olika former av stöd till skolorna. Här listas några exempel på detta. Huvudmän har exempelvis förbättrat tillgång till digitala hjälpmedel och läromedel, i vissa fall genomfört satsningar på digital kompetensutveckling för personal och ibland för elever. De har också stöttat skolorna i planeringen och genomförandet av fjärr- och distansundervisning, tagit fram nya stödmaterial och rutiner, till exempel för att stödja skolor i att förebygga och utreda frånvaro, samt i att följa upp elevers kunskaper och behov av extra stödinsatser. Huvudmännen har dessutom i vissa fall stöttat och följt upp rektorers eller andra skolledares arbete, samordnat och organiserat smittskyddet och spridit information till personal och vårdnadshavare.

Ytterligare ett exempel på beslut som tagits av huvudmän för att förbättra situationen under pandemin är att några huvudmän har beslutat att skolorna ska prioritera kärnverksamheten framför andra arbetsuppgifter. Skolorna har på så sätt haft möjlighet att exempelvis pausa sina utvecklingsprojekt till förmån för undervisning. Andra huvudmän betonar i stället betydelsen av att skolorna fortsätter med sitt utvecklingsarbete och intensifierar uppföljningen och utvärderingen av verksamheten.

En stor variation i insatser genomförda på skolenhetsnivå

Det finns en stor variation i de insatser som genomförts på skolenhetsnivå under pandemin för att motverka ett kunskapsstapp. Inte sällan utgör insatserna en del av den ordinarie verksamheten som har förstärkts genom extra insatser under pandemin. Många av insatserna har redan nämnts i tidigare kapitel men lyfts även här i och med att huvudmännen ser dessa insatser som en del av de insatserna som genomförts för att motverka ett kunskapsstapp.

Extra lovskola, läxhjälp och utökad undervisningstid

Några av de vanligaste insatserna som nämns av huvudmännen är att de utökat lovskolan och utökat möjligheterna till läxhjälp utanför ordinarie undervisningstid, exempelvis på eftermiddagar, i något fall även helger. Det skiljer sig dock mellan huvudmännen vilka elever som har kunnat delta i insatserna. Hos en del huvudmän har insatserna varit öppna för alla elever, medan insatserna hos andra enbart varit öppna för prioriterade elevgrupper, såsom elever med extra anpassningar och särskilt stöd, elever med hög frånvaro, eller elever i särskilda årskurser (framför allt högstadiееlever, men även elever i lägre årskurser). I vissa fall har lovskolan varit obligatorisk för eleverna medan den på andra håll varit frivillig.

Några huvudmän nämner även att de utökat timplanen eller undervisningstiden. I vissa fall har man valt att prioritera undervisningen i enskilda ämnen där elever riskerar att få ett kunskapstapp, såsom matematik, praktiskt-estetiska ämnen (framför allt simundervisning) och viss språkundervisning. Någon huvudman nämner att de har behövt omprioritera mellan undervisningsämnen, där viss undervisning har fått ersättas med undervisning i ämnen där eleverna riskerar ett större kunskapstapp.

Uppföljning och individanpassningar

Flera huvudmän nämner även att de under pandemin har gjort regelbundna kartläggningar och uppföljningar av elevernas behov av stöd. Detta för att se om det finns behov av individuella anpassningar och extra stödinsatser, till exempel i samband med fjärr- och distansundervisning eller vid hög frånvaro. En del huvudmän nämner att de som åtgärd har utökat mentorstödet eller infört stödverkstäder för de elever som visat sig ha behov av extra stödinsatser under pandemin.

Andra nämner inte vilka former som stödinsatserna haft, men beskriver att extra stödinsatser har riktats till särskilda grupper av elever, eller riktat sig bredare till hela klasser eller årskurser.

Vi har haft särskilt stöd i större utsträckning på f-6 för att säkerställa att elever inte halkat efter vid frånvaro.

Ett annat exempel är en huvudman som beskriver att:

På 7–9 har vi haft frivilliga lovskolor på höstlovet, jullovet och påsklovet. Utöver det har vi haft brytdagar eller brytveckor då vi jobbat med särskilt stöd för att lappa och laga saker som saknas. Utöver det har vi också utökat timplanen i matte och anpassat bort 1/3 av elevernas språkval i sv/eng till att läsa extra matte.

Det finns även några exempel på huvudmän som uppger att elevhälsopersonal har gått in och deltagit på lektionerna för att ge extra stöd:

Vi har involverat vår elevhälsa i större utsträckning på lektionerna och de har deltagit på lektionen och har kunnat chatta enskilt med elever som behöver mer stöd.

Ytterligare andra har valt att sätta in extra personal, såsom resurslärare och elevassistenter för att stötta elever och skapa lugn i klassrummet. Flera huvudmän nämner även att de utökat de extra stödinsatser som ges till elever i behov av särskilt stöd.

Begränsad fjärr- och distansundervisning

I sina fritextsvar nämner många huvudmän att de i samband med fjärr- och distansundervisning har försökt begränsa tiden som elever undervisats på distans, eftersom de menar att undervisningen kan få negativa konsekvenser för elevers lärande. De har därför i många fall infört växelvis undervisning, där fjärr- och distansundervisning växelvis har bytts mot perioder med närundervisning. I vissa fall har man valt att prioritera särskilda elevgrupper som fått mer närundervisning än andra elevgrupper, exempelvis elever i vissa årskurser. Huvudmännen nämner framför allt att de har prioriterat elever i årskurs 9 för närundervisning, men det finns även många exempel på att andra årskurser har prioriterats.

Första perioden med distansundervisning var åk 9 i skolan när åk 7–8 hade distansundervisning. Detta för att förebygga kunskapsstapp i åk 9. Åk 9 hade enbart två veckors distansundervisning totalt.

Många huvudmän har även valt att helt och hållet undanta särskilda grupper från fjärr- och distansundervisningen. Här kan bland annat nämnas elever i behov av särskilt stöd, eller andra grupper som visat sig inte klara av att undervisas på distans (se avsnittet *”Många huvudmän har infört riktlinjer för att undanta elever från fjärr- eller distansundervisning”*. s. 18).

Alla elever som hade behov av närundervisning fick det. Det vi såg initialt var att det fanns en grupp elever som inte klarade fjärr- och distansundervisning så samtliga skolenheter organiserade för att ha närundervisning parallellt för de elever som var i behov av det.

Av svaren kan man även se att fjärr- och distansundervisningen också har betraktats som ett sätt att minska risken för ett kunskapsstapp hos vissa elever. Det gäller främst elever som har haft en hög frånvaro under pandemin, till exempel elever som redan innan pandemin hade problematisk frånvaro, elever som varit hemma på grund av lättare symptom, familjekarantän eller för att de tillhör en riskgrupp. Dessa elever har i många fall erbjudits hemuppgifter och undervisning via digitala lärplattformar. En del huvudmän, främst enskilda huvudmän, nämner att elever även har kunnat delta i undervisningen digitalt hemifrån, eller att de fått möjlighet att titta på inspelade lektioner i efterhand.

Vi såg till att elever som var hemma med lättare symptom och orkade, kunde ta del av/delta i skolarbete och undervisning genom vår digitala plattform. På så vis kunde man hänga med i skolan även om man hade frånvaro.

Huvudmännen nämner också vikten av nära och regelbunden kontakt med vårdnadshavare i de fall där elever under längre perioder varit frånvarande från skolan och i stället fått fjärr- eller distansundervisning.

Smittskyddsåtgärder för att förebygga smittspridning

En del huvudmän menar att en av de viktigaste insatserna för att motverka ett kunskapsstapp under pandemin är insatser för att förebygga och förhindra smittspridning på skolorna.

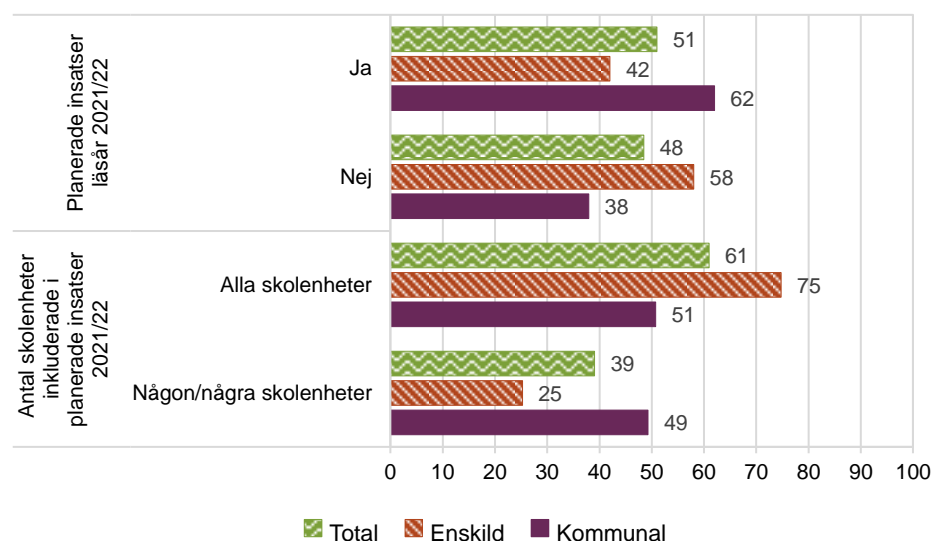
Vi har gjort väldigt mycket för att förhindra smittspridning bland elever och personal parallellt med att hålla skolan öppen för ordinarie undervisning i klassrummet. Vi har i flera fall varit mer restriktiva än Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Detta anser jag vara den viktigaste och mest avgörande åtgärden för att motverka elevernas kunskapsstapp.

Huvudmän nämner till exempel att man gjort förändringar i hur man använder befintliga lokaler för att förhindra smittspridning. Någon nämner också att man hyrt extra lokaler av samma skäl. Målet har varit att minska antalet elever och personal som träffas samtidigt, till exempel genom att bedriva undervisning så att klasser hålls åtskilda, dela klasser i mindre grupper, förlägga undervisning utomhus, eller att växelsvis bedriva fjärr- eller distansundervisning och närundervisning för att på så sätt undvika att alla elever är på plats samtidigt.

Hälften av huvudmännen planerar insatser under läsåret 2021/22

I enkäten frågar vi även om huvudmannen planerar insatser för att motverka ett kunskapsstapp inför läsåret 2021/22. Hälften av huvudmännen svarar att de planerar att genomföra insatser (Diagram 23). Totalt sett är det färre som uppger att de kommer att genomföra insatser under nuvarande läsår, än vad som uppger att de redan genomfört insatser tidigare under pandemin.

Diagram 23. Planerar ni som huvudman att genomföra några insatser på era grundskolenheter under nuvarande läsår 2021/22 för att motverka ett kunskapsstapp? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,5 %, för de redovisade grupperna; 1,3 % för de enskilda och 1,8 % för de kommunala.

Liksom för de redan genomförda insatserna är det också fortsättningsvis framför allt de kommunala huvudmännen som planerar att göra insatser för att motverka ett bestående kunskapsstapp under nuvarande läsår. Av de kommunala uppger lite mer än sex av tio att de planerar att göra insatser. Medan lite mer än fyra av tio av de enskilda huvudmännen. De allra flesta av huvudmännen som planerar att genomföra insatser uppger att insatserna kommer att riktas till samtliga av deras skolenheter. Totalt svarar sex av tio att de planerar att genomföra insatser på samtliga skolenheter. Övriga planerar enbart insatser på någon eller några av skolenheterna.

Många av huvudmännen uppger att de kommer att fortsätta med de insatser som initierats tidigare under pandemin. Det handlar exempelvis om;

- organisatoriska insatser såsom budgetförstärkningar, personalförstärkningar och förstärkningar av elevhälsan,
- insatser för att utöka undervisningstiden genom extra lovskolor, läxhjälp och liknande. Satsningarna kan gälla vissa undervisningsämnen eller undervisningsmoment såsom praktisk-estetiska ämnen, till exempel utökad simundervisning, musik eller hem- och konsumentkunskap, eller andra ämnen såsom moderna språk eller matematik,
- insatser för att förbättra uppföljning av elever,
- inköp av läromedel eller digitala hjälpmedel.

Många av de insatser som görs eller planeras är förstärkningar av den ordinarie verksamheten, vilket gör att många åtgärder inte är helt fristående satsningar.

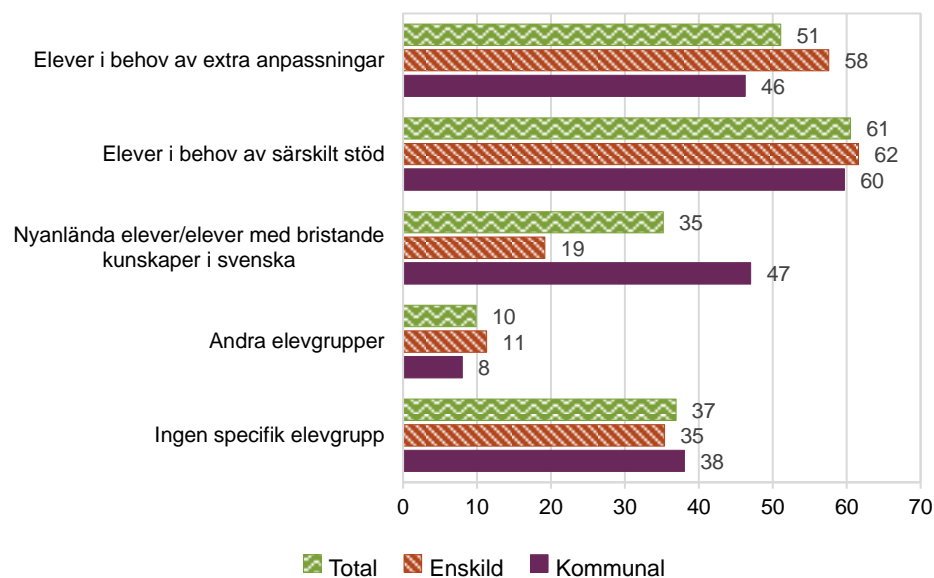
Alla huvudmännen ger inte några konkreta exempel på vilka insatser som planeras. En del huvudmännen hänvisar till att skolenheterna/rektorererna själva får avgöra hur de ska använda de tilldelade extra resurserna. Andra hänvisar till att de håller på att planera insatser, eller att de ska besluta om insatser efter det att de gjort prognoser och analyser av kunskapsläget.

Elever i behov av extra anpassningar, särskilt stöd och nyanlända är prioriterade för insatser mot kunskapsstapp

I enkäten ställs även frågan om vilka elevgrupper som är prioriterade för de insatser som planeras under läsåret 2021/22. Utifrån huvudmännens svar är det tydligt att insatser för att motverka ett kunskapsstapp framför allt riktas till elever i behov av särskilt stöd och elever i behov av extra anpassningar, det gäller både för de kommunala och de enskilda huvudmännen (Diagram 24).

Sex av tio huvudmän uppger att de planerar insatser riktade mot elever i behov av särskilt stöd. Omkring fem av tio planerar insatser riktade till elever med extra anpassning, i detta fall fler enskilda huvudmän än kommunala.

Diagram 24. Vilka elever är prioriterade för insatserna under nuvarande läsår 2021/22 för att motverka ett kunskapsstapp? Anges i procent.

Partiellt bortfall 0,4 %, för de redovisade grupperna; 0 % för enskilda huvudmän och 0,7 % för kommunala huvudmän.

En annan elevgrupp som är särskilt prioriterad av de kommunala huvudmännen är nyanlända elever eller elever som har bristande kunskaper i svenska. I enkäten svarar nästan hälften av de kommunala huvudmännen att de planerar insatser riktade mot just denna grupp av elever. Bland de enskilda huvudmännen är det betydligt färre, en femtedel av de enskilda har svarat att nyanlända elever eller elever som har bristande kunskaper i svenska utgör en prioriterad grupp. Andelen nyanlända elever är dock betydligt större på skolor med kommunala huvudmän än på skolor med enskilda huvudmän.⁵⁵ Vilket troligtvis kan förklara en del av skillnaderna mellan kommunala och enskilda huvudmän. Svaren tyder likaväl på att nyanlända elever utgör en prioriterad grupp för insatser för att motverka ett kunskapsstapp i grundskolan.

De huvudmän som anger att andra elevgrupper än de tidigare nämnda är prioriterade nämner exempelvis elever med hög frånvaro och elever i högstadiet, framför allt i årskurs 8 och 9. Andra huvudmän uppger att det inte finns några förutbestämda elevgrupper som kommer att få insatser för att motverka ett kunskapsstapp, utan att det avgörs av det individuella behovet. De menar att det är svårt att veta på förhand vilka elevgrupper som slutligen kommer att få insatser.

Ett flertal huvudmän, både kommunala och enskilda, svarar att insatserna inte kommer att riktas mot någon specifik elevgrupp. En del av dem har i sina fritextsvar angett att alla elever kommer att ha möjlighet att ta del av planerade

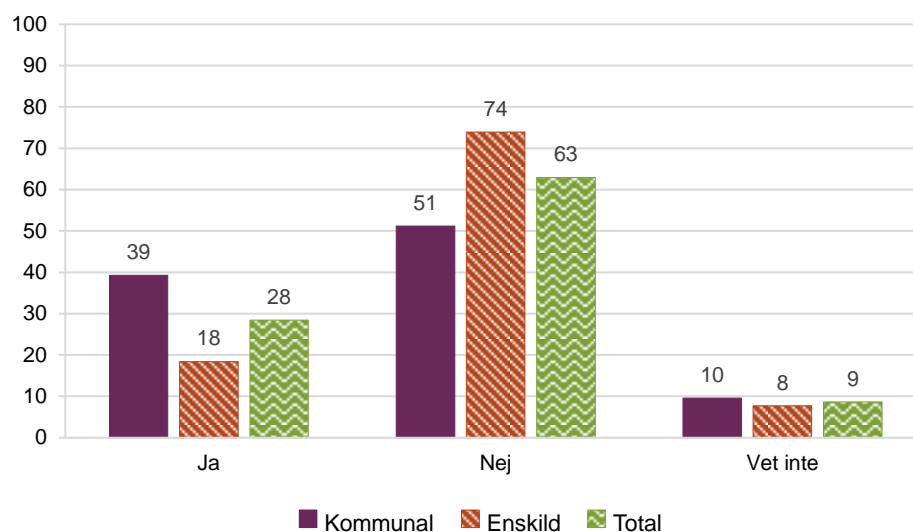
⁵⁵ Omkring nio av tio av de nyanlända eleverna och elever med okämbakgrund går på skolor med kommunala huvudmän. Nyanlända elever utgör 5,4 % av det totala antalet eleverna hos kommunala huvudmän och 2,2 % hos enskilda huvudmän. Med nyanlända elever avses elever som är födda utomlands, har utlandsfödda föräldrar och har kommit till Sverige under de senaste fyra åren. Nyanlända elever utgör 0,9 % av det totala antalet eleverna hos kommunala huvudmän och 0,5 % hos enskilda huvudmän. Med okämbakgrund avses att bakgrundsinformation saknas eftersom personnummer saknas. Baserat på specialbearbetning av Skolverkets statistik.

insatser för att motverka ett kunskapstapp, i och med att de bedömer att det finns ett generellt kunskapstapp hos många elever till följd av pandemin.

En mindre andel huvudmän bedömer att det finns begränsningar för insatser mot kunskapstapp

I enkäten har vi frågat huvudmännen om de ser några hinder eller begränsningar för insatser för att motverka ett kunskapstapp. En klar majoritet av huvudmännen svarar att de inte finns några sådana begränsningar (Diagram 25).

Diagram 25. Bedömer ni att det finns begränsningar eller hinder för insatser under nuvarande läsår 2021/22 för att motverka ett kunskapstapp? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,3 %, för de redovisade grupperna; 2,1 % för de enskilda huvudmännen och 0,5 % för de kommunala.

Diagrammet visar att det finns skillnader mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen. Tre av fyra av de enskilda huvudmännen och hälften av de kommunala, uppger att det inte finns begränsningar för insatser. Det finns flera skäl till detta. Flera av dem, framför allt enskilda huvudmän, svarar att det inte finns några hinder i och med att det inte finns något behov av insatser. De bedömer antingen att det inte finns något kunskapstapp, eller att kunskapstappet sammantaget är begränsat. En del menar att det kunskapstapp som uppstått under pandemin redan har kunnat tas igen eller kommer kunna tas igen med mindre insatser, eller helt utan insatser. Ett antal av de mindre enskilda huvudmännen menar också att de haft fördelar av att de är små under pandemin. Det har underlättat för dem, de har kunnat vara närmare sina verksamheter och ha tätare kontakter med vårdnadshavare.

Det finns samtidigt huvudmän, framför allt kommunala, som ser hinder för att kunna göra insatser mot kunskapstapp. Nästa fyra av tio av de kommunala huvudmännen och tre av tio av de enskilda huvudmännen har svarat att det finns hinder för insatser. Det handlar då främst om att det finns en omfattande brist på personal, till exempel behöriga lärare, behörig personal inom elevhälsan, vikarier

och annan personal. Det finns även huvudmän som beskriver svårigheter med att rekrytera behörig personal till kortare riktade insatser, sådana insatser som skulle behövas för att kunna komma till rätta med kunskapsstapp som uppkommit under pandemin.

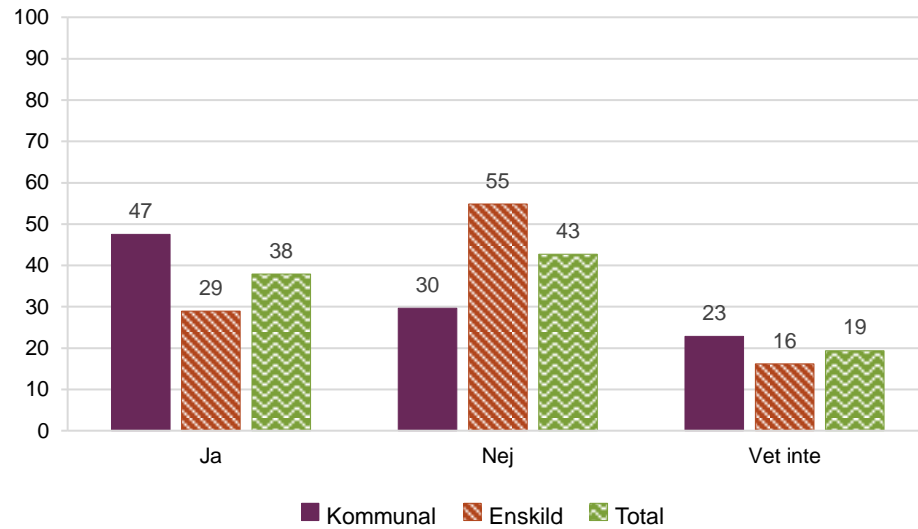
Andra ofta nämnda begränsningar eller hinder är bristen på ekonomiska resurser, den höga arbetsbelastningen och bristen på tid, både för lärare och elever. Många huvudmän nämner att det är svårt att kompensera elever för det de förlorat under pandemin, i och med att det är svårt att utöka undervisningstiden i den grad som skulle behövas. Det är svårt att lägga in extra undervisningstid inom ordinarie scheman och skoltid, därför behöver den extrainsatta undervisningen ske på andra tider. Några huvudmän påpekar att en del av deras elever har långt till skolan, vilket gör det svårt för dem att delta i aktiviteter efter ordinarie skoltid. Ett fåtal nämner även att eleverna saknar den motivation som krävs för att delta på extrainsatta undervisningstillfällen eller lovskola. Ett antal huvudmän nämner även att de bedömer att det är fler elever som är i behov av extra stöd nu än tidigare, vilket kräver att mer resurser sätts in på skolorna.

En annan vanligt förekommande begränsning är att pandemin fortfarande är påtaglig på många skolor. Det finns fortfarande en högre elev- och personalfrånvaro än innan pandemin. Det förekommer också fortfarande lokala utbrott av covid-19 på skolor, vilket gör att det kan vara svårt att fullt ut bedriva vanlig närundervisning. När elever och lärare inte är närvarande försvårar det för skolorna att genomföra insatser. Samtidigt som en fortsatt ökad frånvaro riskerar att spä på ett eventuellt kunskapsstapp.

Behovet av statligt stöd varierar mellan huvudmän

Nästan två av fem av huvudmännen anser att de skulle behöva mer statligt stöd för att kunna motverka det kunskapsstapp som uppstått i grundskolan under pandemin (Diagram 26). Det är främst kommunala huvudmän som eftersöker stöd från regering, riksdag och statliga myndigheter. Av de kommunala huvudmännen svarar nästan hälften att de ser behov av ett ökat stöd till grundskolan för att möta de negativa konsekvenserna av pandemin. Vilket skiljer sig från de enskilda huvudmännen, där nästan tre av tio efterfrågar samma stöd.

Diagram 26. Ser ni behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån (riksdag, regering och myndigheter) inom något område för att motverka ett kunskapstapp för elever i grundskolan? Anges i procent.

Partiellt bortfall 1,1 %, för de redovisade grupperna; 1,7 % förenskilda huvudmän och 0,5 % för kommunala huvudmän.

Andra huvudmän svarar att de inte ser ett behov av stöd från den nationella nivån, eller som är osäkra på hur de ställer sig till behovet av mer stöd från staten. Av de som svarat att de är osäkra, har på andra frågor i enkäten uppgett att de bedömer att det inte uppstått något, eller ett mycket litet, kunskapstapp på deras skolor under pandemin. En del svarar att de inte har hunnit kartlägga behoven ännu och att de av den anledningen inte vet om och hur omfattande behovet är av att motverka ett kunskapstapp.

Flera olika behov av insatser

De huvudmän som i enkäten har svarat att de ser ett behov av mer stöd från staten för att motverka ett kunskapstapp efterfrågar i många fall ekonomiskt stöd, men inte enbart. En del efterfrågar i stället stöd i form av utbildningsåtgärder eller bestående/mer långvariga författningsändringar som möjliggör en ökad flexibilitet. De behov och förslag som huvudmännen beskriver i sina fritextsvar sammanfattas nedan.

Utbildningsåtgärder och författningsändringar

Flera huvudmän nämner att det idag finns svårigheter kopplade till kompetensförsörjningen vilket utgör hinder för att kunna motverka ett kunskapstapp. De menar att det idag inte finns tillräckligt med utbildad personal, såsom lärare, specialpedagoger och speciallärare. Några har också förslag på vad staten skulle kunna göra för att komma till rätta med problemen. Det handlar då om att göra det lättare att snabbutbilda lärare eller om att öka läraryrkets attraktivitet genom att förbättra arbetsförhållandena. En del av huvudmännen uppmärksammar också behovet av att förbättra arbetssituationen för rektorer.

De som efterfrågar författningsändringar nämner exempelvis att de ser behov av att även efter pandemin få utökade möjligheter att förlägga undervisning till andra tider såsom helger och sena eftermiddagar, justera terminsstart eller terminsslut, flytta ämnen eller timmar mellan årskurserna, utöka timplanen eller större möjligheter att göra särskilda undervisningsåtgärder obligatoriska för eleverna.

Ekonomiska satsningar

De flesta av huvudmännen som efterfrågar insatser från staten, efterfrågar extra ekonomiska resurser till skolan. Många av huvudmännen specificerar inte i sina svar till vilken del av skolans verksamhet som det behövs extra resurser för att motverka ett kunskapsstapp. De finns dock de som i sina svar specificerar behoven, de ger en mängd olika förslag på insatser, både på skol- och huvudmannanivå.

Det vanligaste är att huvudmän efterfrågar extra medel för att kunna rekrytera ny personal. Till exempel för att kunna öka lärar- och personaltätheten på skolorna, öka antalet speciallärare och specialpedagoger för att kunna förstärka stödet till eleverna, liksom öka personalantalet inom elevhälsan generellt för att motverka en försämrad psykisk hälsa hos eleverna. Förutom dessa personalgrupper nämner huvudmännen även att det finns ett ökat behov av andra resurspersoner i skolan, såsom elevassistenter.

Många huvudmän anser vidare att det också finns behov av extra resurser för att kunna utöka lovskolan eller öka tillgången till extra läxhjälp. En del nämner även behovet av riktade satsningar mot enskilda elevgrupper, såsom högstadieelever, eller mot enskilda ämnen, till exempel matematik.

Många huvudmän poängterar dock att de satsningar som görs måste vara långsiktiga för att skolorna ska kunna rekrytera kompetent och behörig personal och för att de extra stödinsatserna ska få önskade resultat. En del menar också att ansökningsprocessen måste underlättas så att det blir enklare att söka statliga bidrag till skolverksamheten.

7. Insatser inom elevhälsan

Följande kapitel fokuserar på de insatser som genomförts och planeras för att anpassa och stärka elevhälsoarbetet i grundskolan och grundsärskolan. I det första avsnittet behandlas hur många och vilka huvudmän som genomfört eller planerar att genomföra insatser riktade till elevhälsan. De avslutande två avsnitten beskriver de insatser som genomförts under pandemin, respektive planeras att genomföras under nuvarande läsår, riktade till elevhälsan i grund- och grundsärskolan.

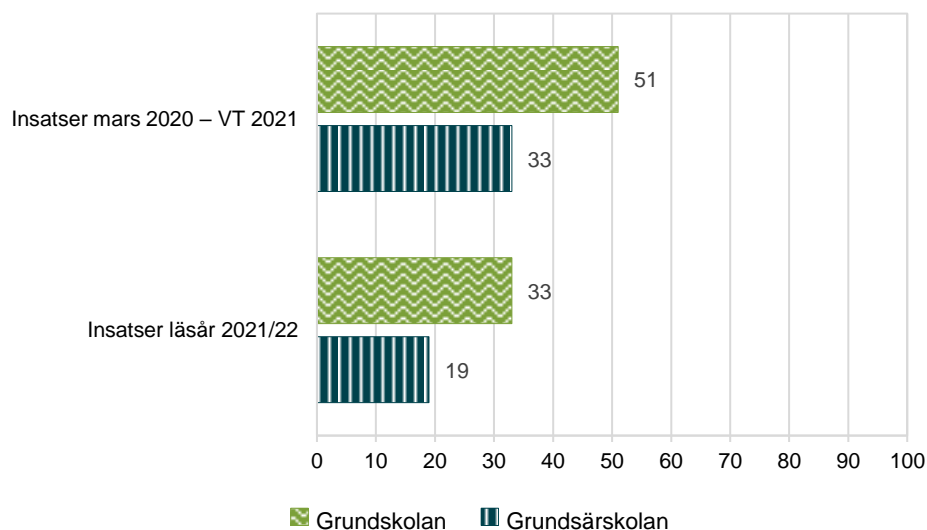
Fler huvudmän har genomfört insatser riktade till elevhälsan i grundskolan än i grundsärskolan

I enkäten ställs flera frågor om elevhälsans arbete. Samma frågor har ställts både till huvudmän för grundskolan och grundsärskolan för att se om och i så fall vilka insatser som riktats till respektive skolformer, men även om det finns skolformsspecifika insatser.

Det är en större andel av huvudmännen som svarar att det under pandemin har genomförts insatser riktade till elevhälsan i grundskolan jämfört med grundsärskolan (Diagram 27). Hälften, 51 procent, av huvudmännen för grundskolan och 33 procent av huvudmännen för grundsärskolan, har genomfört insatser under pandemin för att anpassa eller förstärka elevhälsans arbete. Det finns inga större skillnader mellan de kommunala och de enskilda huvudmännen vad gäller andelen som genomfört insatser i grundskolan.

Det är däremot färre huvudmän som planerar att genomföra insatser för att stärka eller anpassa elevhälsoarbetet under läsåret 2021/2022. I grundskolan har 33 procent av huvudmännen beslutat om insatser inom elevhälsan, motsvarande andel för grundsärskolan är knappt 19 procent. Det finns inte heller här några märkbara skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän.

Diagram 27. Andelen huvudmän för grundskolor respektive grundsärskolor som under pandemin genomfört och som planerar att genomföra insatser under kommande läsår för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet. Anges i procent.

Partiellt bortfall: för insatser genomförda under mars 2020-VT 2021; för grundskolan 1,7 % och för grundsärskolan 0,5 %, och som planeras för Läsåret 2021/22; för grundskolan 2 % och för grundsärskolan 1,7 %.

Den övervägande majoriteten av de som planerar för insatser inför nuvarande läsår, har också genomfört insatser tidigare under pandemin. I grundskolan är det 73 procent av de som planerar insatser under läsåret 2021/22 som redan genomfört insatser under pandemin riktade till elevhälsan. I grundsärskolan är andelen ännu större, 86 procent. Det är därmed få huvudmän som planerar att för första gången göra insatser riktade till elevhälsan till följd av pandemin.

Det bör dock observeras att svaren inte behöver omfatta alla insatser som genomförts och planeras för elevhälsan i samband med pandemin. Detta i och med att frågan omfattar enbart de insatser som beslutats av huvudmännen och inte insatser på skolenhetsnivå.

Huvudmännens insatser för elevhälsan under pandemin

När huvudmännen beskriver de insatser som genomförts på huvudmannanivå under pandemin handlar det exempelvis om organisatoriska förändringar som att de tillsatt en samordnare för smittskyddsinsatser och för spridning av information, tillsatt en samordnare av skolenheternas kuratorer, organiserat om elevhälsan så att elevhälsopersonal kan finnas tillgänglig på skolorna trots restriktioner, och omprioriterat bland elevhälsans arbetsuppgifter. Det förekommer också att man tagit fram en särskild pandemiplan för att möta de nya utmaningarna. Många huvudmän beskriver vidare att de gjort en översyn av elevhälsans organisation och förstärkt elevhälsan med personal såsom kuratorer, specialpedagoger, speciallärare, psykologer och skolsköterskor. Några huvudmän nämner också att de anställt personal i form av trygghetsvårdare, förstärkt mobila team som stöttar skolans elevhälsoteam och förstärkt skolornas stöd till vårdnadshavare. Beslut om

sådana insatser verkar ha tagits på skolenhetsnivå, vilket för många små huvudmän ibland är likställt med insatser på huvudmannanivå.

Huvudmännen har också genomfört informationsinsatser om elevhälsans uppdrag gentemot eleverna, erbjudit kompetensutveckling av elevhälsans personal och följt upp elevers mående samt elevfrånvaro för att kunna rikta stöd till de skolenheter som har ett särskilt behov.

De anpassningar av elevhälsans arbete som gjorts gäller dels arbetsformer, till exempel att utöka de digitala kontakterna eller andra smittskyddsåtgärder, dels förändra innehåll eller inriktning på arbetet. Många huvudmän svarar att de satsar på att i högre grad följa upp elevernas närvaro eller deras mående och framför allt psykiska hälsa. Elevhälsans personal kan även ha fått delvis nya arbetsuppgifter, såsom att sprida information om själva sjukdomen eller att informera om vilka tjänster som elevhälsan kan erbjuda och hur.

De insatser som genomförts och planeras för är till stora delar desamma för grundskolan och grundsärskolan. Vad gäller grundsärskolan poängterar några huvudmän att elevhälsans insatser i grundsärskolan ofta görs på individ- eller gruppnivå och därmed tas beslut om insatser främst på skolenhetsnivå och omfattas därmed inte av frågan.

Huvudmännens planerade insatser inom elevhälsan under nuvarande läsår 2021/2022

Huvudmännens beskrivningar av de insatser som de beslutat om att genomföra under nuvarande läsår, är till stora delar desamma som de insatser som de genomfört tidigare under pandemin. Det gäller både svaren för grundskolan och grundsärskolan. Många svar handlar om att stärka tillgången till personal inom elevhälsan. Andra om insatser för att stärka elevhälsans förebyggande arbete och kompetensutveckling, särskilt vad gäller psykisk ohälsa och elevfrånvaro. Många av de huvudmän som svarar att de inte beslutat om att genomföra insatser under nuvarande läsår, förklarar att de insatser som påbörjades under pandemin kommer att fortsätta även detta läsår och att det därför inte finns något behov av ytterligare insatser. Liksom för tidigare genomförda insatser är de insatser som planeras i grundsärskolan ofta desamma som i grundskolan. Det är få insatser som är specifikt riktade till grundsärskolan och grundsärskolans elever.

8. Slutsatser

I detta avslutande kapitel presenteras de samlade slutsatserna från enkätstudien riktad till huvudmän i grundskolan. Resultaten från studien bekräftar till stor del de slutsatser som presenterats i tidigare studier som genomförts av Skolverket och andra aktörer.⁵⁶ Resultaten ligger också i linje med svar från huvudmän för gymnasieskolan som redovisas i rapporten ”Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 4 – Gymnasieskolan”. Utifrån huvudmännens enkätsvar ger våra resultat därtill en fördjupad bild av pandemins påverkan på grundskolan, och pekar på några områden som påverkats särskilt av pandemin.

Frånvaron har ökat under pandemin

I likhet med tidigare studier genomförda under pandemin, visar den här enkätstudien att elevfrånvaron har ökat i grundskolan sedan mars 2020. Huvudmännens svar tyder vidare på att hög frånvaro fortfarande är ett problem på många grundskolor. Lite mindre än hälften av huvudmännen i grundskolan svarar att de har haft en frånvaro som är högre än normalt under inledningen av höstterminen 2021. En vanlig förklaring till den höga frånvaron är de rekommendationer som finns om att elever bör stanna hemma vid minsta symptom på covid-19, vilket gör att fler elever är hemma vid sjukdom och att de stannar hemma under fler dagar än vad de skulle ha gjort innan pandemin.

Utifrån enkätsvaren kan vi också utläsa att det på många skolor finns vissa elevgrupper som haft en särskilt hög frånvaro under pandemin. Det handlar framför allt om tre grupper – elever som tillhör en riskgrupp eller vars anhöriga tillhör en riskgrupp, elever vars vårdnadshavare har hållit dem hemma på grund av oro för smitta och elever som redan innan pandemin hade hög frånvaro. Även andra grupper nämns såsom elever med utländsk bakgrund, socioekonomiskt svaga elever, elever i behov av särskilt stöd och elever i vissa klasser eller årskurser, till exempel där det varit hög smittspridning.

Det betyder sammantaget att betydligt fler elever än vanligt har haft en högre frånvaro under pandemin. Det kan i sin tur medföra att allt fler elever riskerar att missa undervisning och därigenom att få ett kunskapsstapp, det vill säga att de inte får de kunskaper som de normalt sett skulle ha fått.

Fjärr- och distansundervisning ökade under pandemin men minskade under höstterminen 2021

Utifrån huvudmännens enkätsvar kan vi sammantaget se att fjärr- och distansundervisning succesivt ökade under pandemin. Det gäller framför allt grundskolans årskurs 7–9. Andelen huvudmän som bedrev undervisning på

⁵⁶ Se avsnittet ”Tidigare studier” i rapportens inledning.

distans var som högst under vårterminen 2021. Då bedrev nio av tio huvudmän fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning på sina högstadieskolor. Det överensstämmer väl med tidigare studier av fjärr- och distansundervisning i högstadiet genomförda av Skolverket under våren 2021.⁵⁷ En liknande ökning finns också för elever i förskoleklass till årskurs 6, samtidigt som fjärr- och distansundervisning har bedrivits i mindre omfattning för dessa elever. Våra resultat visar vidare att det har förekommit fjärr- och distansundervisning i grundskolan även under början av höstterminen 2021, men att det förekommit i mer begränsad omfattning.

Trots att den faktiska omfattningen av fjärr- eller distansundervisning i undervisningstid inte fångas av enkäten, tyder huvudmännens kommentarer på att den faktiska undervisningstiden inte varit lika omfattande i grundskolans lägre årskurser som för högstadiet. Det stämmer också väl överens med de regelverk som gällt under perioden. För de yngre eleverna verkar det i huvudsak handla om några dagar upp till en vecka, medan det för de äldre eleverna framför allt handlar om från några dagar till någon månad. I vissa fall under längre perioder, såsom hela vårterminen.

Sammantaget borde dock fjärr- och distansundervisningen ha mindre betydelse för yngre elevers lärande än för äldre elevers.

Frånvaro har försvårat närundervisningen på vissa skolor under hösten

Av enkäten framgår att två av tio huvudmän har upplevt svårigheter med att bedriva närundervisning under början av höstterminen 2021. Huvudmännens beskrivningar av de svårigheter som finns visar att det fortfarande finns problem med en hög elev- och personalfrånvaro på en del skolor. Det har bidragit till en ökad arbetsbelastning för personalen, eftersom det varit svårt att få tag på vikarier och att lärare då fått vikariera för varandra. Men även för att lärare i vissa fall både har fått undervisa frånvarande elever på distans samtidigt som de har undervisat elever på plats i skolan. Det har vidare funnits problem med en ökad oro och stress både hos elever och personal. Samtidigt som det fortfarande funnits utmaningar för skolor att följa de rekommendationer som finns för att minska undervisningsgrupperna och att minska trängseln i skolans lokaler.

Både frånvaro och trängsel är sådant som varit problematiskt under hela pandemin, men varierat stort mellan skolor. Närundervisningen kan på så sätt ha drabbats hårt på vissa skolor och kan även komma att påverkas fortsättningsvis beroende på vilka restriktioner som finns i grundskolan framöver.

⁵⁷ Skolverket (2021d); Skolverket (2021e); Skolverket (2021f).

Många huvudmän bedömer att det i viss utsträckning finns ett kunskapstapp i grundskolan

Många huvudmän bedömer att det finns ett kunskapstapp till följd av pandemin i grundskolan. Något mindre än sex av tio huvudmän bedömer att det *i viss utsträckning* finns ett kunskapstapp hos elever som nu går i förskoleklass eller i grundskolan. Det gäller främst elever i högstadiet, men även elever i förskoleklass till årskurs 6. Det är däremot få som bedömer att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp. Generellt bedömer kommunala huvudmän oftare än enskilda huvudmän att det finns ett kunskapstapp hos elever i alla årskurser i grundskolan, från förskoleklass till årskurs 9.

Hälften av huvudmännen bedömer också att det *i viss utsträckning* fanns ett kunskapstapp hos de elever som gick ut högstadiet under vårterminen 2021. Kunskapstappet bedöms dock vara något lägre för dessa elever i jämförelse med de elever som nu går i årskurs 8 och 9. Det skulle kunna vara en följd av att många huvudmän valde att prioritera årskurs 9 under vårterminen för närundervisning och andra insatser.

Kunskapstappet finns i flera undervisningsämnen...

Huvudmännen bedömer att matematik var det ämne som haft de största utmaningarna under pandemin. Även andra ämnen nämns såsom praktisk-estetiska ämnen, språkundervisning samt naturorienterande ämnen. Enligt huvudmännen bedöms det därmed finnas ett kunskapstapp inom många olika undervisningsämnen i grundskolan, även om vissa ämnen drabbats hårdare än andra. Samma mönster syns vad gäller kunskapstapp i gymnasieskolan.⁵⁸

Vilka ämnen som varit problematiska är till viss del kopplade till hur undervisningen är organiserad på skolorna. På skolor där undervisningen vanligtvis sker i samarbete med andra skolor, eller där elever från olika klasser undervisas tillsammans, har det uppstått problem under pandemin när antalet elever som träffas ska begränsas. Ett vanligt exempel är att moderna språk och modersmålsundervisningen försvårats av dessa skäl. Det kan också handla om mindre skolor som delar andra resurser, till exempel gemensam elevhälsa.

... och påverkas av frånvaro, undervisningsform och möjligheten att bedriva planerad undervisning

Som tidigare nämnts har elevfrånvaron ökat under pandemin, och det har även personalfrånvaron gjort. Enligt huvudmännen är elev- och personalfrånvaro det som framför allt har bidragit till att det har uppstått ett kunskapstapp i grundskolan, och omfattningen av kunskapstappet. Hög personalfrånvaro har bidragit till att kontinuiteten i undervisningen har blivit lidande. I viss utsträckning har även undervisningens kvalitet påverkats i och med att det i många fall har varit svårt att hitta vikarier, särskilt behöriga sådana, under

⁵⁸ Skolverket (2021b).

pandemin. Viss undervisning har även behövt ställas in. Det finns även exempel på att specialpedagoger fått hoppa in som lärarvikarier, vilket minskat möjligheterna för elever med särskilt stöd att få det stöd de normalt sett skulle ha fått.

Fjärr- och distansundervisning nämns också av många huvudmän som något som har haft betydelse för elevernas kunskapsinhämtning. Både denna studie och tidigare studier pekar på att fjärr- och distansundervisningen inte alltid motsvarar närundervisningen i skolan. En del undervisningsmoment, såsom praktiska undervisningsmoment, har varit särskilt svåra att genomföra på distans. Det finns även exempel på att närundervisning har varit svår att genomföra i och med de rekommendationer som finns om att begränsa undervisningsgrupperna och till följd av att offentliga verksamheter, såsom simhallar, hållits stängda under delar av pandemin.

Bedömningen av elevernas kunskaper har påverkats

Huvudmännens svar tyder på att elever i grundskolan, särskilt vissa elevgrupper, kan ha lärt sig mindre under pandemin. En stor andel av huvudmännen, fyra av tio, bedömer därtill att förutsättningarna för en rättssäker och likvärdig bedömning och betygsättning förändrades i grundskolan under pandemin. Det som främst har påverkat förutsättningarna för bedömning och betygsättning är hög elev- och personalfrånvaro, fjärr- och distansundervisning och att de nationella proven inte kunde genomföras som planerat.

Samtidigt visar Skolverkets analyser av slutbetygen i årskurs 9 att betygen generellt inte har påverkats under pandemin, varken för svagare eller starkare elever. Det finns dock det som tyder på att de inställda nationella proven under pandemin i viss utsträckning kan ha påverkat betygsättningen.

Bedömningen är att betygsresultaten inte kan ses som ett bevis för att elevernas kunskapsutveckling inte påverkats negativt av pandemin. En betydligt mer trolig tolkning är att betygsättningen har anpassats efter de förutsättningar som funnits under pandemin, i samband med fjärr- och distansundervisning, svårigheter med att genomföra vissa utbildningsmoment samt inställda nationella prov. Det *kan* vara så att de betyg som eleverna fått under pandemin inte fullt ut motsvarar de kunskaper som motsvarande betyg gjorde före pandemin, till följd av försämrade förutsättningar för en likvärdig bedömning och betygsättning. Det kan i så fall eventuellt komma att visa sig i de kommande nationella proven och när de elever som lämnat grundskolan och som nu går i gymnasieskolan får det svårare att nå lika bra resultat i jämförelse med motsvarande elever före pandemin.⁵⁹

Många huvudmän har genomfört insatser för att motverka ett kunskapstapp

En majoritet av huvudmännen i vår studie, sju av tio, har genomfört insatser för att motverka ett kunskapstapp under pandemin. Insatserna handlar till stor del om

⁵⁹ Se Huvudrapporten, Skolverket (2021a), för en djupare analys av betygutvecklingen under pandemin.

att utöka och anpassa den ordinarie verksamheten. Det kan till exempel vara att trygga personalförsörjningen, utöka undervisningstiden, tätare uppföljningar av elevers behov av stöd och skolfrånvaro, begränsa fjärr- och distansundervisningen, men också om att erbjuda fjärr- och distansundervisning till elever som annars skulle varit frånvarande. Många huvudmän planerar även att fortsätta med insatser under nuvarande läsår, läsåret 2021/22.

Det varierar mellan huvudmännen vilka elever som fått ta del av de insatser som genomförts, och som kommer att få ta del av de insatser som planeras, för att motverka ett kunskapstapp. Huvudmännens svar visar att det främst är elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd som kommer att prioriteras, men även nyanlända elever eller elever med bristande kunskaper i svenska, samt andra elever baserat på deras individuella behov. Det finns också huvudmän som uppger att planerade insatser kommer att vara öppna för alla elever.

Sammantaget vill vi uppmärksamma att resultaten som pekar på att det finns ett kunskapstapp hos elever i grundskolan bör tolkas med försiktighet. Vi vet ännu inte hur omfattande kunskapstappet är och vilka elevgrupper som drabbats hårdast. Huvudmännens svar tyder på att insatser för att motverka ett kunskapstapp är högt prioriterade, varför det finns en möjlighet att huvudmän och skolor kommer att kunna hantera och motverka det kunskapstapp som uppstått under pandemin. Samtidigt är de insatser som huvudmännen nämner till stor del beroende av personal- och lärarresurser, detta då skolväsendet sedan lång tid tillbaka präglats av omfattande lärarbrist och skolans personal haft en hög arbetsbelastning under pandemin.

Skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmäns erfarenheter av pandemin

Studien visar på genomgående skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän. De kommunala huvudmännen bedömer övergripande att pandemin har inneburit större utmaningar för grundskolan än de enskilda huvudmännen. Exempelvis uppger kommunala huvudmän i större utsträckning att de har haft ett kunskapstapp bland sina elever än enskilda huvudmän, att förutsättningarna för bedömning och betygsättning har förändrats och att det finns särskilda elevgrupper som varit frånvarande mer under pandemin.

Det finns ingen enskild förklaring till varför dessa skillnader finns mellan huvudmannatyperna. Troligtvis kan dock huvudmännens storlek, organisation och elevsammansättning åtminstone delvis förklara skillnaderna. Kommunala huvudmän är generellt stora organisationer som har många olika verksamheter under sitt huvudmannaskap, medan enskilda huvudmän i regel har få skolenheter (även om det finns undantag) och de har utbildning som sitt enda ansvarsområde. Det skulle kunna vara en förklaring till att enskilda huvudmän, som ofta har en närhet till sina verksamheter som kommunala sällan har, har kunnat fånga upp

och hantera konsekvenserna av pandemin på ett sätt som kommunala inte har haft möjlighet till.

I tidigare studier har vi också sett att kommunala huvudmän över lag bedömer sina egna, men också sina verksamheter, utvecklingsbehov som större än vad enskilda huvudmän gör.⁶⁰ Att de kommunala huvudmännen i den här studien i högre grad än de enskilda huvudmännen bedömer att verksamheterna påverkats negativt under pandemin skulle kunna vara en följd av organisatoriska skillnader. Det skulle kunna bero på att stora organisationer generellt sett har större analyskapacitet, vilket gör det lättare att se komplexiteten i, och vidden av, de utmaningar de möter. Det är alltså inte nödvändigtvis ett mått på att kommunala grundskolor påverkats mer av pandemin i jämförelse med fristående grundskolor.

Samtidigt är det inte enbart storleken som skiljer huvudmannatyperna åt. Enskilda huvudmän har generellt sett en mer gynnsam elevsammansättning jämfört med elevsammansättningen på kommunala skolor. Våra resultat visar att kommunala huvudmän oftare undantar nyanlända elever och elever som varit i behov av närundervisning på grund av sina hemförhållanden från fjärr- och distansundervisningen. Samma elevgrupper mottar också i högre grad insatser för att motverka ett kunskapsstapp från kommunala huvudmän jämfört med enskilda. Det tyder på att dessa grupper bedöms ha haft det svårare att klara av de förändringar som pandemin inneburit, jämfört med andra elevgrupper. I tidigare studier har vi sett att socioekonomiskt svaga elever i högre grad både har hög frånvaro⁶¹ och svårare att klara av fjärr- och distansundervisning⁶² än socioekonomiskt starka elever. Det skulle kunna vara så att skillnaderna som tycks finnas mellan kommunala och enskilda huvudmän är ett resultat av att de elevgrupper som drabbats hårdast av pandemin oftare går i kommunala skolor än i fristående skolor.

⁶⁰ Skolverket (2021j).

⁶¹ Skolverket (2020h).

⁶² Skolinspektionen (2020b)

Bilaga 1 Metod

I denna bilaga beskriver vi studiens metod och hur vi har samlat in våra enkätdata. Studien utgör en del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet, med fokus på grundskolan. Undersökningen bygger på en enkät riktad till kommunala och enskilda huvudmän för grundskolor. De huvudmän som även är huvudman för förskoleklass och grundsärskolor har också fått ett fåtal frågor om pandemins påverkan på dessa skolformer.

Urval och studiepopulation

Enkäten skickades till samtliga kommunala huvudmän och ett urval av enskilda huvudmän. Urvalsramen för studien var alla kommunala huvudmän och alla enskilda huvudmän med minst 50 elever i grundskolan. Studien ska därmed ses som en totalundersökning av dessa huvudmän. Det är enbart de valda huvudmän som vi kan uttala oss om i rapporten. I studien uttalar vi oss därför inte om de huvudmän som har färre än 50 elever. Den huvudsakliga anledningen till att vi valde denna urvalsram är att minska uppgiftslämnarbörda för de riktigt små huvudmännen.

Urvalet baserades på det vid tillfället för urvalet tillgängliga skolenhetsregistret från maj 2021. Undersökningen genomfördes i september och oktober 2021. Det har medfört att en del av de enskilda huvudmän som ingick i urvalet inte längre bedrev grundskolor när enkäten skickades ut, antingen genom att de köpts upp av andra enskilda huvudmän eller så har verksamheten helt lagts ner. Dessa huvudmän har vi betraktat som övertäckning. Vi saknade också fungerande kontaktuppgifter till några få enskilda huvudmän. Totalt handlade det om 4 huvudmän.

De huvudmän som förutom grundskola också bedriver grundsärskola har i enkäten fått besvara frågor om hur pandemin påverkat denna skolform. Det betyder att studien baseras på ett urval av huvudmän för grundskolor och inte av grundsärskolor. Den urvalsram som vi valt för grundsärskolan i studien innebär likväl att alla kommunala grundsärskolor är inkluderade, men enbart omkring hälften av de enskilda huvudmännen för grundsärskolan. Det i och med att de enskilda huvudmän som enbart bedriver grundsärskola inte ingår i urvalet.⁶³

⁶³ I vårt urval ingick nästan hälften av de enskilda grundsärskolorna, det vill säga 48,8% av alla enskilda grundsärskolor.

Datainsamling

Datainsamlingen har gjorts av oss på Skolverket. Enkäten skickades ut till huvudmännen som en webbenkät, de fick även tillgång till en kopia av enkäten i Word-format för att underlätta huvudmännens egen uppgiftsinsamling. Insamlingen pågick mellan den 6 september och 11 oktober 2021. Under insamlingen utgick två påminnelser. Den slutgiltiga totala svarsfrekvensen för studien efter två påminnelser är 64 procent av huvudmännen för alla grundskolan med minst 50 elever.

Svarsfrekvens och bortfallsanalys

Totalt ingick 716 huvudmän i urvalet – 290 kommunala och 426 enskilda. Av dess svarade 459 huvudmän på enkäten varav 220 kommunala huvudmän och 239 enskilda huvudmän. Det ger en total svarsfrekvens för studien på 64 procent – 76 procent för kommunala huvudmän och 56 procent för enskilda huvudmän.

Det finns därmed ett större bortfall för de enskilda huvudmännen än för de kommunala, vilket gör att deras svar behöver tolkas med större försiktighet. Det i och med att det finns en risk att de huvudmän som har besvarat enkäten skiljer sig från de som inte besvarat enkäten. Till exempel kan de som inte besvarat enkäten ha drabbats mer eller mindre av pandemin. Det kan göra att de har andra förutsättningar och att de därför gör en annan bedömning av läget än de som valt att besvara enkäten.

Bortfallsanalysen visar också på att de skillnader som finns i svarsfrekvens mellan kommunala och enskilda huvudmän är signifikanta (Tabell 1). Det finns därför en uttalad skevhet bland de svarande huvudmännen, med en övervikt av kommunala huvudmän i jämförelse med populationen. Det talar vidare för att resultaten för de enskilda och kommunala huvudmännen bör särredovisas. Både till följd av att det finns skillnader i svarsfrekvens och till följd av skillnader i svarsmönster mellan huvudmännen.

Tabell 1. Svarsfrekvens och bortfallsanalys för hela studiepopulationen.

Population/grupper	Population Antal	Inkomna svar Antal	Svarsfrekvens Andel	Sannolikhet*
Grundskolan	716	459	64 %	1
Kommunala huvudmän	290	220	76 %	<0,001***
Enskilda huvudmän	426	239	56 %	<0,001***
Grundsärskolan⁶⁴	278	190	68 %	1
Kommunala grundsärskolor	257	180	70 %	0,03*
Enskilda grundsärskolor	21	10	48 %	0,03*

* Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt. Testet är tvåsidigt och sannolikheten har beräknats med normalapproximation av differensen mellan svarsfrekvenser, där varje svarsindikator antas vara Bernoullifördelad med sannolikhet för svar uppskattad med den totala svarsfrekvensen, det vill säga 64 procent för grundskolan och 68 procent för grundsärskolan.

För grundsärskolan har vi en total svarsfrekvens på 68 procent (Tabell 1). Svartsfrekvensen för de kommunala huvudmännen är 70 procent och för de enskilda huvudmännen 48 procent. Det finns därmed även här ett större bortfall för de enskilda huvudmännen som både är huvudman för grundskolor och grundsärskolor än för motsvarande grupp av kommunala huvudmän. Bortfallsanalysen visar även att skillnaderna i svarsfrekvens mellan dessa båda grupper av huvudmän är signifikant, där kommunala huvudmän som sagt har en högre svarsfrekvens.

Det bör dock samtidigt påpekas att det är få enskilda huvudmän som har både grundskola och grundsärskola, enbart 21 huvudmän uppfyller villkoren för att ingå i studiepopulationen. Till följd av att svarsfrekvensen för dessa huvudmän är låg så är det slutliga antalet enskilda huvudmän som ingår i studien (det vill säga antalet som har besvarat enkäten) mycket litet, endast 10 huvudmän. Vi har på grund av detta valt att inte särredovisa resultat baserat på huvudmannatyp i rapporten, utan redovisar resultaten för grundsärskolan samlat för båda huvudmannatyperna.

⁶⁴ Baserat på Skolenhetsregistret från september 2021.

Tabell 2. Svarsfrekvens och bortfallsanalys för kommunala huvudmän.

Kommunala huvudmän/ grupper	Population Antal	Inkomna svar Antal	Svarsfrekvens Andel	Sannolikhet*
Storstäder och storstadsnära kommuner	41	34	83 %	0,91
Storstäder	3	3	100 %	0,33
Pendlingskommun nära storstad	43	31	72 %	0,53
Större städer och kommuner nära större stad	108	80	74 %	0,88
Större stad	21	17	81 %	0,57
Pendlingskommun nära större stad	52	35	67 %	0,11
Lågpendlingskommun nära större stad	35	28	80 %	0,54
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	141	106	75 %	0,82
Mindre stad/tätort	29	21	72 %	0,65
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	52	45	87 %	0,05*
Landsbygdskommun	40	30	75 %	0,89
Landsbygdskommun med besöksnäring	15	10	67 %	0,39
Totalt kommunala huvudmän	290	220	76 %	1

* Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt. Testet är tväsidigt och sannolikheten har beräknats med normalapproximation av differensen mellan svarsfrekvenser, där varje svarsindikator antas vara Bernoullifördelad med sannolikhet för svar uppskattad med den totala svarsfrekvensen, det vill säga 76 procent.

Svarsfrekvensen skiljer sig även inom grupperna av enskilda respektive kommunala huvudmän. För de kommunala huvudmännen varierar svarsfrekvensen mellan de olika kommungrupperna, från som lägst 67 procent i landsbygdskommuner med besöksnäring och i pendlingskommuner nära större städer till som högst 100 procent i storstäderna (Tabell 2). Svarsfrekvensen är därmed relativt hög genomgående för de kommunala huvudmännen, vilket ger en bra representation av huvudmän från alla delar av landet och av olika storlek.

Bortfallsanalysen visar även att det inte finns några större problem med interna skevheter bland de svarande kommunala huvudmännen. De kommunala huvudmännen är relativt homogent representerade i den slutliga studiepopulationen. Det finns ett undantag, det gäller pendlingskommuner nära mindre städer, de har enligt bortfallsanalysen varit något bättre på att svara i förhållande till det förväntade (till genomsnittet för kommunala huvudmän). Men

skillnaderna är små, skillnaderna är enbart svagt signifikant. Det tillsammans med en relativt hög svarsfrekvens gör att de svarande kommunala huvudmännen kan antas vara representativa för kommunala huvudmän nationellt.

Tabell 3. Svarsfrekvens och bortfallsanalys för enskilda huvudmän.

Enskilda huvudmän/grupper	Population Antal	Inkomna svar Antal	Svarsfrekvens Andel	Sannolikhet*
Antal skolenheter	426	239	56 %	1
1 skolenhet	367	207	56 %	0,67
2–4 skolenheter	48	28	58 %	0,73
5– skolenheter	10	3	30 %	0,09
Antal elever	426	239	56 %	1
50–100	108	63	58 %	0,57
100–150	74	39	53 %	0,53
150–200	62	36	58 %	0,72
200–250	57	34	60 %	0,55
250–300	18	10	56 %	0,97
300–400	31	14	45 %	0,21
400–500	29	18	62 %	0,5
500–700	19	12	63 %	0,52
700–1000	11	7	64 %	0,61
1000–	16	5	31 %	0,04*

* Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likförmigt och slumpmässigt. Testet är tvåsidigt och sannolikheten har beräknats med normalapproximation av differensen mellan svarsfrekvenser, där varje svarsindikator antas vara Bernoullifördelad med sannolikhet för svar uppskattad med den totala svarsfrekvensen, det vill säga 56 procent.

Det finns även vissa skillnader i svarsfrekvensen mellan de enskilda huvudmännen (Tabell 3). Beroende på gruppindelningen varierar svarsfrekvensen från som högst 64 procent till som lägst 30 procent. Bortfallsanalysen ger dock en något varierad bild. Sett till antalet skolenheter så är svarsfrekvensen högre för de mindre huvudmännen och som lägst för de största huvudmännen, det vill säga för de med 5 eller fler skolenheter. Om vi i stället ser till antalet elever så är mönstret inte lika tydligt. Det som framför allt avviker är att svarsfrekvensen är som lägst för de allra största huvudmännen, de huvudmän som har 1000 eller fler elever. Det ger dock sammantaget en bild av att det är de allra största huvudmännen som har haft en lägre benägenhet att besvara enkäten i jämförelse med övriga enskilda huvudmän.

Bortfallsanalysen visar att det trots dessa skillnader enbart finns mindre skevheter bland de svarande enskilda huvudmännen. För de allra flesta av de testade grupperna av enskilda huvudmän avviker inte deras svarsfrekvens signifikant från

den förväntade. Det finns bara ett undantag för de absolut största enskilda huvudmännen. De som har fler än 1000 elever, deras svarsfrekvens avviker signifikant från övriga enskilda huvudmän. Vi bedömer dock att skillnad i svarsfrekvens mellan grupperna inte i någon större utsträckning påverkar fördelningen mellan stora och små huvudmän bland de som svarat, i jämförelse med fördelningen av huvudmän av olika storlek i populationen. Det är enbart 16 huvudmän som ingår i den grupp av enskilda huvudmän som har 1000 eller fler elever och av dessa har nästan en tredjedel svarat, vilket kan jämföras med drygt hälften för de enskilda huvudmännen generellt.

Interna/partiella bortfall

Huvudmännen fick svara på frågor utifrån den eller de verksamheter som de har huvudmannaskap över, därför skiljer det sig mellan frågor och frågeområden i enkätens hur många huvudmän som har besvarat de enskilda frågorna.

För de allra flesta frågorna i enkätstudien finns enbart ett mindre partiellt bortfall. Det finns dock för några få frågor ett större partiellt bortfall. Det gäller fyra frågor i enkäten; frågor om i vilken utsträckning som skolorna bedrivit fjärr- eller distansundervisning och frågor om i vilka ämnen som det finns ett kunskapstapp. Bortfallet för dessa frågor redovisas i Tabell 4. Det partiella bortfallet är som störst för den förstnämnda frågan och då för årskurs 7–9, enskilda huvudmän och för vissa enskilda terminer.

Tabell 4. Partiella bortfall för alla huvudmän, enskilda respektive kommunala huvudmän.

Fråga	Diagramnr i rapporten	Grupp	Partiellt bortfall
Hur många av era grundskolenheter har bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning för årskurs 7–9 under följande perioder?	Diagram 1	Totalt	VT20 14,3 %, HT20 10,7 %, VT21 3,1 %, HT21 16,4 %
		Enskilda huvudmän	VT20 19,2 %, HT20 16,2 %, VT21 5,4 %, HT21 24 %
		Kommunala huvudmän	VT20 10,6 %, HT20 6,5 %, VT21 1,4 %, HT21 10,6 %
Hur många av era grundskolenheter har bedrivit fjärr- eller distansundervisning i någon utsträckning för årskurs F–6 under följande perioder?	Diagram 2	Totalt	VT20 6,3 %, HT20 6,7 %, VT21 3,8 %, HT21 8,7 %
		Enskilda huvudmän	VT20 4,4 %, HT20 7 %, VT21 5,7 %, HT21 8,8 %
		Kommunala huvudmän	VT20 8,2 %, HT20 6,4 %, VT21 1,8 %, HT21 8,6 %
I vilka ämnen i grundskolan bedömer ni att det fanns ett kunskapstapp för de elever som gick ut årskurs 9 VT 2021?	Diagram 17	Totalt	11,2 %
		Enskilda huvudmän	9,9 %
		Kommunala huvudmän	12 %
I vilka ämnen i grundskolan bedömer ni att det i nuläget (augusti – september 2021) finns ett kunskapstapp?	Diagram 21	Totalt	8,8 %
		Enskilda huvudmän	9,7 %
		Kommunala huvudmän	8,1 %

I tabellen redovisas de frågor som har ett högre partiellt bortfall, för övriga frågor finns enbart ett mindre bortfall, se information under respektive diagram.

Referenser

Folkhälsomyndigheten (2021). *Covid-19 hos barn och unga. En kunskapssammanställning – Version 4. 18 oktober 2021.*

Fälth, L., Hallin, A. E., Nordström, T. (2021). *Coronapandemins påverkan på lågstadielevens läsinlärning.*

Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta, i sin lydelse från den 11 januari 2021.

Förordningen om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Utfärdad den 8 juli 2021. SFS 2021:810.

Förordningsmotiv för förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Fm 2020:10.

Förordningsmotiv för förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Fm 2021:1.

Förordningsmotiv för förordning om ändring i förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Fm 2021:4.

Skolinspektionen (2020a). *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin: Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.*

Skolinspektionen (2020b). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.*

Skolinspektionen (2021a). *Elevhälsans arbete när undervisningen bedrivs på distans. Iakttagelser från intervjuer med elevhälsa, elever, lärare och rektor vid 20 grund- och gymnasieskolor.*

Skolinspektionen (2021b). *Fjärr-och distansundervisning i grundskolan. Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever i 56 skolor under covid-19-pandemin.*

Skolinspektionen (2021c). *Kvalitet i undervisning på distans. Iakttagelser baserade på lektionsobservationer och intervjuer med elever, lärare och rektorer i tio grund- och gymnasieskolor.*

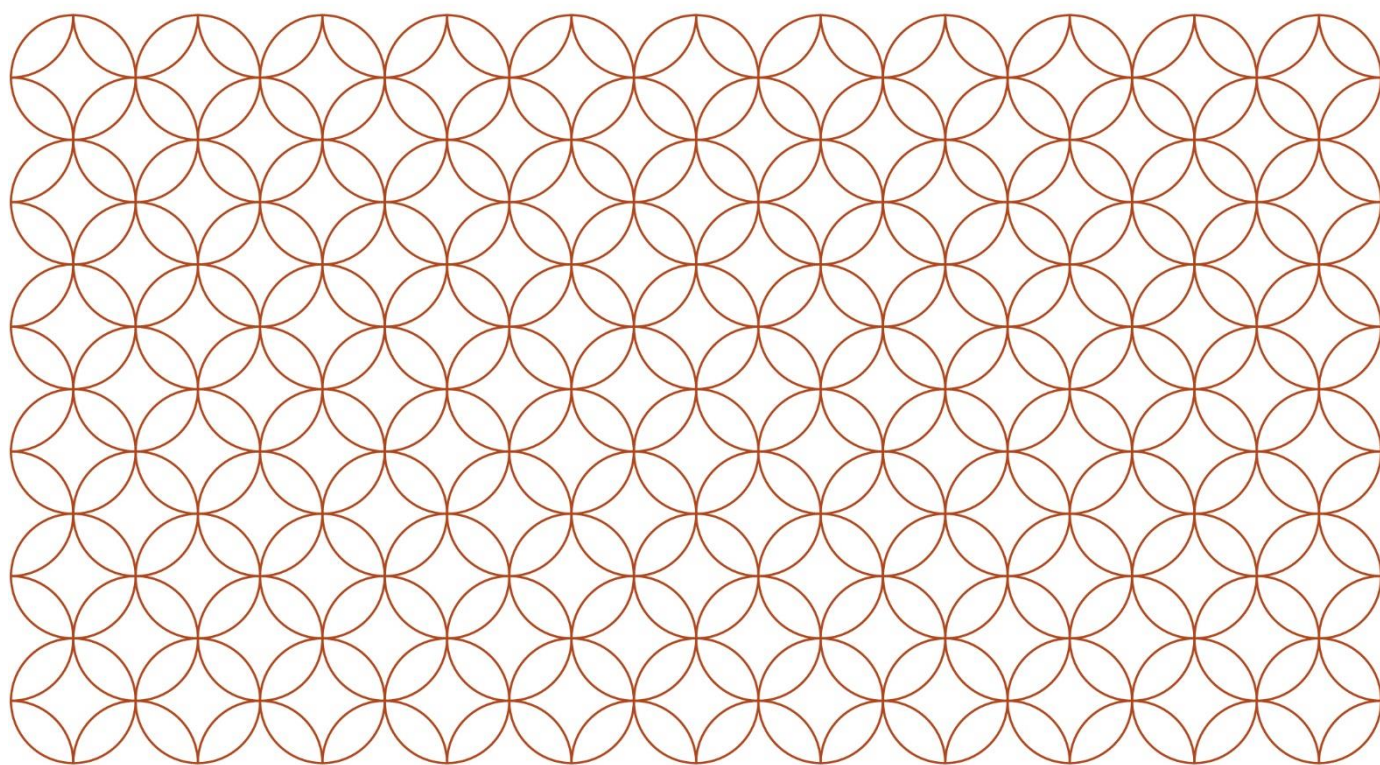
- Skolverket (2020a). *Betyg i årskurs 6 vårterminen 2020.*
- Skolverket (2020b). *Betygsutveckling i årskurs 6 och i årskurs 9 i grundskolan våren 2017 till våren 2020.*
- Skolverket (2020c). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, delredovisning augusti 2020.*
- Skolverket (2020d). *Huvudmäns planering under coronapandemin, Intervjuundersökning i juni 2020.*
- Skolverket (2020e). *Slutbetyg i grundskolan våren 2020.*
- Skolverket (2020f). *Sökande och antagna till gymnasieskolan läsåret 2020/21.*
- Skolverket (2020g). *Undersökning av frånvaro bland lärare, barn och elever – Uppföljning för april 2020.*
- Skolverket (2020h). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever – Uppföljning för maj 2020.*
- Skolverket (2020i). *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan.*
- Skolverket.se (2020). *Vårens nationella prov ställs in.*
<https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2020-03-23-varens-nationella-prov-stalls-in>. Hämtad 2021-11-25.
- Skolverket (2021a). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4.*
- Skolverket (2021b). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4 – Gymnasieskolan.*
- Skolverket (2021c). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 3 – Tema grund- och grundsärskolan.*
- Skolverket (2021d). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Januari 2021.*
- Skolverket (2021e). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021.*
- Skolverket (2021f). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan. Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*
- Skolverket (2021g). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro – De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan.*
- Skolverket (2021i). *Slutbetyg i grundskolan våren 2021.*

Skolverket (2021j). *Systematiskt kvalitetsarbete hos huvudmän för förskola och grundskola. En nationell kartläggning. Rapport 2021:5.*

Skolverket (2021k). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021.*

Skolverket (2021l). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. April 2021.*

Öckert, B. (2021). *Frånvaro i skolan under coronapandemin – hur kan resultaten komma att påverkas? I: IFAU. Anna Sjögren (red). Barn och unga under coronapandemin: Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde. Rapport 2021:2.*

Skolverket

www.skolverket.se